

Socio- spatial Segregation in Iran: Systematic Review and Qualitative Meta-Analysis

Narges Ghodsi¹ - Department of Urban & Regional Planning, Faculty of Architecture & Urban Design, Art University of Isfahan, Isfahan, Iran.

Mahin Nastaran - Department of Urban & Regional Planning, Faculty of Architecture & Urban Design, Art University of Isfahan, Isfahan, Iran.

Vahid Ghasemi - Department of Social Sciences, Faculty of Literature & Humanities, University of Isfahan, Isfahan, Iran.

Received: 14 March 2021 Accepted: 23 October 2021

Highlights

- A systematic classification of studies based on questions of what, why, and how with a systematic review and qualitative meta-analysis.
- The importance of reviewing the phenomenon of segregation from a wide range of dimensions (physical-spatial, political-management, and socio-economic).
- The importance of qualitative research explaining whats, focusing on conceptual modeling, and modeling measurement.
- The importance of research explaining whys, and focusing on identification and examination of the contextual factors affecting segregation.
- The importance of research explaining hows and identifying and examining the policies and effective trends according to all the dimensions.

Extended abstract

Introduction

An inherent characteristic of cities, segregation pertains to the social distance between residents and their physical separation. When this phenomenon prevents some groups from accessing services, activities, and spaces, it leads to urban problems. Due to the interdisciplinary nature and large scope of this phenomenon, many researchers from different expert groups have investigated it in the past three decades. Although the number of studies is not small, it is important to note the dispersion of the principles and topics and the lack of coherent conceptual frameworks as a result of the variety of relevant specialties. Therefore, the purpose of this article is to study the diagnostic status of the scientific Persian articles addressing the concept of segregation and to analyze the nature and quality of these research topics and present a systematic categorization thereof.

Theoretical Framework

The review of the literature shows different concepts proposed for definition of segregation. In the middle of the 20th century, segregation was first recognized as a social issue (Legeby, 2013), the main purpose of which is to investigate the distinction between two demographic groups (Feitosa et al., 2007) or the separation of several groups (Morgan, 1975; Sakoda, 1981; Jargowsky, 1996; Reardon & Firebaugh, 2002). In the 1970s, new studies were conducted for identification of the causes of the segregation of social groups, linked with spatial analysis (Morgan, 1975; Sakoda, 1981; Jargowsky, 1996; Dupont, 2004; Lima, 2001: 494; Reardon & Firebaugh, 2002; Smith, 2009: 682; Romero et al., 2012: 76).

Depending on whether one has the freedom to choose to separate, segregation can happen in two ways: voluntary and

¹ Responsible author: n.ghodsi@aui.ac.ir

involuntary (Izadi et al., 2016: 83; Lotfi & Ghazaei, 2019: 20). Therefore, segregation includes various dimensions, such as socio-economic and spatial dimensions, in which terms it has been investigated in recent studies under the title of socio-spatial segregation.

Systematic review is made using regular methods to identify, select, and critically evaluate the conducted research and collect and analyze the obtained data in order to respond to a specific question (Crocetti, 2016: 3). A function of this technique is to examine the history of the research and extract and summarize it to improve the approaches to the study to obtain appropriate results (Ghazi Tabatabaei & Vadadhir, 2010: 59). Generation of the meta-analysis involves the statistical analysis of a large set of results from individual studies, which is performed for integration of the findings (Glass, 1976: 3). Although this technique is usually considered as part of quantitative methods, however, it can also be used for qualitative approaches (Tizchang & Azam Azadeh, 2020: 10).

Methodology

The qualitative research approach is adopted here. The method of data collection is based on the basic text type using documentary methods. The systematic review and open coding techniques were used for data analysis, followed by qualitative meta-analysis. For this purpose, 50 Persian articles based on the topic of segregation and published from 1996 to 2021 were selected and reviewed in 15 categories. The research was conducted in four stages. First, all available information from the selected studies were collected and summarized. Then, classification and coding was performed based on the evaluation parameters (principles and categories) in two groups of structural and content features. Next, all the information extracted from the studies were processed, analyzed, and interpreted based on their frequency and percentages. Finally, the research questions were answered.

The structural section sought to investigate the general characteristics of the selected articles to explain the state of research in the field of urban segregation in Iran using the results. The content section attempted to outline the researchers' views of the original concept, research method, type of research, attributes used for segregation, type of main question, thematic principles, and aspects investigated in the field of segregation.

Results and Discussion

The findings helped to categorize the selected articles based on the types of their main questions (what, why, and how) in the form of 5 main thematic principles. These principles include investigating the concept and methodology of segregation, examining the lived experiences of residents, identifying background factors affecting the formation of segregation, and investigating the relationship between segregation and contextual factors affecting it. In addition, the evolution of the concept of segregation in the research conducted in the field was divided into four general periods: early, middle, late (current period), and future, which were then compared. Socio-spatial separation was defined on that basis. The results demonstrate that segregation is an interdisciplinary, multifaceted, context-oriented issue involving socio-economic, physical-spatial, and political-management dimensions. In the current research conditions of the country, there is need for qualitative research on subjects such as conceptual and measurement modeling of segregation (to explain what it is), identifying and investigating the background factors affecting segregation, including the structures and compositions of cities (to explain why), and identifying and examining policies and trends effective on segregation (to explain how) considering all the dimensions. In this case, it is possible through a correct understanding of the concept to more precisely investigate its spatial patterns over time in the fields of urban development, planning, and design.

Conclusion

Since segregation is an interdisciplinary discourse, many researchers from different fields have investigated it from their specialized perspectives. The necessity of using methods such as meta-analysis can be explained by the large, increased amount of available research, the authors' different views of the subject, and the need to summarize and combine them and to identify the repetitive and problematic research areas. The results of the research demonstrate that there are still many ambiguities about the meaning of segregation despite the abundance of research and urban science experts' greater concern in the past ten years. This is confirmed by all the results highlighted in this research, concerning the use of different Persian translations of the concept, multiple attributes involved in its description, and unclear optional or

mandatory aspects of the phenomenon. Therefore, it is necessary to review the multifaceted phenomenon of segregation in Iran in the form of new issues, taking into account its wide range of dimensions, to obtain a better, more accurate, more comprehensive understanding thereof.

Key words:

Socio-spatial Segregation; Systematic Review; Qualitative Meta-analysis; Persian Research Articles; Urban Segregation.

Citation: Ghods, N., Nastaran, M.Ghasemi, V. (2022). Socio- spatial Segregation in Iran: Systematic Review and Qualitative Meta-Analysis, *Motaleate Shahri*, 11(44), 79–94. doi: 10.34785/J011.2022.175/Jms.2022.130.

Copyrights:

Copyright for this article is retained by the author(s), with publication rights granted to Motaleate Shahri. This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

جداشدگی اجتماعی - فضایی در ایران: مرور نظام مند و فراتحلیل کیفی^۱

نرگس قدسی^۲ - پژوهشگر دکتری، گروه شهرسازی، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه هنر اصفهان، ایران.
مهین نسترن - دانشیار، گروه شهرسازی، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه هنر اصفهان، ایران.
وحید قاسمی - استاد، گروه علوم اجتماعی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه اصفهان، ایران.

تاریخ دریافت: ۲۸ اسفند ۱۳۹۹ تاریخ پذیرش: ۰۱ آبان ۱۴۰۰

چکیده

جداشدگی شهری به عنوان یکی از ویژگی‌های ذاتی شهرها، به فاصله اجتماعی و جدایی فیزیکی میان ساکنان در یک بستر شهری اشاره دارد؛ هنگامی که این پدیده مانع از دسترسی برخی گروه‌ها به خدمات، فعالیت‌ها و فضاها شود، به یک مسئله و مشکل شهری تبدیل می‌گردد. ماهیت بین رشته‌ای و ابعاد گسترده و در هم تنیده این پدیده باعث شده در سه دهه اخیر، پژوهشگرانی از گروه‌های تخصصی مختلف به بررسی آن بپردازند. اگرچه تعداد پژوهش‌ها در این زمینه کم نیست، اما پراکندگی محورها و موضوعات مورد بررسی و در نتیجه فقدان چارچوب‌های مفهومی منسجم به دلیل تنوع تخصص‌های مرتبط به چشم می‌خورد. از این رو پژوهش حاضر سعی دارد با بررسی وضعیت مقاله‌های فارسی و ارائه صورت‌بندی منظمی از آنها گامی در جهت روشن‌تر شدن خلأهای پژوهشی در حوزه مفهومی جداشدگی بردارد. در این پژوهش از روش‌شناسی کیفی به عنوان رویکرد پژوهش و از تکنیک‌های متن پایه‌ای چون مرور نظام مند و فراتحلیل کیفی استفاده شده است. بدین منظور ۵۰ مقاله منتخب فارسی در بازه سال‌های ۱۴۰۰-۱۳۷۵ در موضوع جداشدگی، در دو بخش ویژگی‌های ساختاری و محتوایی در قالب ۱۵ مقوله بررسی شده‌اند. یافته‌های این پژوهش، مقالات منتخب را بر اساس نوع پرسش اصلی آنها (چیستی، چرایی و چگونگی) در قالب پنج محور موضوعی اصلی دسته‌بندی کرده است. همچنین سیر تحول مفهوم جداشدگی در پژوهش‌های این حوزه به چهار دوره کلی اولیه، میانی، متأخر (دوره کنونی) و آینده تقسیم و با یکدیگر مقایسه شده‌اند و بر اساس آن تعریفی برای جداشدگی اجتماعی - فضایی ارائه شده است. نتایج این مقایسه بیانگر آن است که جداشدگی شهری به عنوان موضوعی میان رشته‌ای، چندوجهی و زمینه‌گرا، دارای ابعاد اجتماعی - اقتصادی، کالبدی - فضایی و سیاسی - مدیریتی بوده که در شرایط کنونی پژوهشی کشور، نیازمند پژوهش‌های کیفی با محوریت موضوعاتی چون مدل‌سازی مفهومی و مدل‌سازی سنجش جداشدگی (در تبیین چیستی)، شناسایی و بررسی عوامل زمینه‌ای مؤثر بر جداشدگی از جمله ساختار و پیکره‌بندی شهرها (در تبیین چرایی) و همچنین شناسایی و بررسی سیاست‌ها و گرایش‌های اثرگذار بر جداشدگی (در تبیین چگونگی) با در نظر گرفتن تمامی ابعاد آن است. در این صورت می‌توان با دستیابی به درک درستی از این مفهوم، در مباحث شهرسازی، برنامه‌ریزی و طراحی شهری دقیق‌تر به بررسی الگوهای فضایی آن در طول زمان پرداخت.

واژگان کلیدی: جداشدگی اجتماعی - فضایی، مرور نظام مند، فراتحلیل کیفی، مقاله‌های پژوهشی فارسی، جدایی‌گزینی شهری.

نکات برجسته

- ارائه دسته‌بندی منظمی از پژوهش‌ها بر اساس نوع پرسش اصلی آنها (چیستی، چرایی و چگونگی) با استفاده از مرور نظام مند و فراتحلیل کیفی.
- ضرورت توجه و بازبینی به پدیده چند وجهی جداشدگی با در نظر گرفتن ابعاد گسترده آن (کالبدی - فضایی، سیاسی - مدیریتی و اجتماعی - اقتصادی).
- اهمیت توجه به پژوهش‌های کیفی در تبیین چیستی شکل‌گیری جداشدگی با محوریت موضوعاتی چون مدل‌سازی مفهومی و مدل‌سازی سنجش جداشدگی.
- اهمیت توجه به پژوهش‌هایی در تبیین چرایی شکل‌گیری جداشدگی با محوریت موضوعاتی چون شناسایی و بررسی عوامل زمینه‌ای مؤثر بر جداشدگی از جمله ساختار و پیکره‌بندی شهرها.
- اهمیت توجه به پژوهش‌هایی در تبیین چگونگی شکل‌گیری جداشدگی با محوریت موضوعاتی چون شناسایی و بررسی سیاست‌ها و گرایش‌های اثرگذار بر آن با در نظر گرفتن تمامی ابعاد آن.

۱ این مقاله برگرفته از رساله دکتری با عنوان "تحلیل الگوهای جداشدگی اجتماعی - فضایی در بین محلات شهری اصفهان" است که توسط نویسنده اول و با راهنمایی نویسنده‌های

دوم و سوم در دانشگاه هنر اصفهان دفاع شده است.

۲ نویسنده مسئول مقاله: n.ghodsi@au.ac.ir

۱. مقدمه

جداشدگی^۱ یکی از واقعیت‌های تاریخی غیر قابل انکار در جوامع شهری است (Vaughan & Arbacci, 2011: 128). انسان همواره در طول تاریخ، مرز بین گروه‌های خودی و بیگانه یا به عبارتی مرز میان "ما" و "دیگران" را از بسیاری جهات مشخص کرده و در واقع، از حدود هفتاد قرن از زمان شکل‌گیری شهرها، این جدایی به طرق مختلف توجیه شده و مناطق مسکونی جداگانه‌ای برای طبقات، اقوام، ادیان و حتی جنسیت‌های مختلف شکل گرفته است (Nightingale, 2012: 21). اما زمانی که جدایی فضایی از حد فزون‌تر شده و شکل و ماهیت فرهنگی خود را از دست بدهد، تعامل میان جامعه و فضا دچار اختلال شده و اشکال جدیدی از فضا و فقدان فرهنگ جغرافیایی بروز می‌نماید (Hillier and Vaughan, 2007). در کشور ما با توجه به تمدن کهن و تاریخ پرفراز و نشیب حکومت‌های مختلف، تنوع ساختار قومی، قبیله‌ای و مذهبی در کل کشور، همچنین افزایش رشد جمعیت شهری^۲ و مهاجرت‌های گسترده به کلانشهرها، فرآیند جهانی شدن و غیره، پدیده جداشدگی بارها مورد بررسی پژوهشگرانی از حوزه‌های علمی مختلف قرار گرفته است. مطالعه پژوهش‌های داخلی نشان می‌دهد که جداشدگی در طول تاریخ مفهومی خود در ادبیات علوم مختلف ابتدا به عنوان پیامدی از واقعیت‌های دیگر از جمله نابرابری در شهرها بررسی شده و به مرور زمان و به دلیل سیاست‌های نادرست شهرنشینی تبدیل به موضوع و مسئله اصلی شهرها شده است (Afroogh, 1997; Rahnama, 1998; Azam Azadeh 2003). اگرچه جست و جو پیرامون جداشدگی نیازمند درک درستی از چیستی این مفهوم و شکل‌گیری چارچوب‌های منسجم در این حیطه است، اما با مرور پژوهش‌های داخلی، به نظر می‌رسد تاکنون این مهم به درستی مورد بررسی قرار نگرفته است. در بیان اهمیت پژوهش حاضر چهار نکته در بررسی و نقد اولیه پژوهش‌های پیشین قابل ذکر است: نخست ابهام موجود در برگردان‌های فارسی مفهوم اصلی (Segregation)، دوم موضوعات پراکنده با محورهای متنوع که توسط پژوهشگرانی از حوزه‌ها و گروه‌های تخصصی مختلف انجام شده، سوم به‌کارگیری صفات متعدد در بیان مفهوم جداشدگی که تشخیص مناسب‌ترین آنها به دلیل فقدان تعاریف مشخص برای هر کدام بسیار مشکل است و چهارمین نکته، پرداختن به بعد "اقتصادی-اجتماعی" در بسیاری از پژوهش‌ها و مغفول ماندن بررسی ابعاد مطرح دیگر در پدیده جداشدگی از جمله بعد "فضایی" است. بر اساس موارد مطرح شده ضرورت دارد پژوهش‌های انجام شده در کشور بر مبنای مقوله‌های مختلف دسته‌بندی شده و چشم‌اندازی از کم و کیف آنها ارائه گردد. تاکنون پژوهش‌های اندکی با این هدف در حوزه جداشدگی انجام شده‌اند. به همین دلیل پژوهش حاضر سعی دارد با مرور نظام‌مند و فزاینده تحلیل کیفی مقاله‌های فارسی در حوزه جداشدگی شهری و با هدف نظم‌دهی به آنها و شناسایی محورهای موضوعی و خلأهای پژوهشی در بیان مفهوم این پدیده گامی در جهت روشن‌تر شدن مسیر پژوهش‌های آتی بردارد. نتایج پژوهش حاضر به شناسایی نقاط قوت و ضعف پژوهش‌های موجود در کشور و در نتیجه جهت‌گیری درست اهداف و مسئله‌یابی پژوهش‌های آتی و جلوگیری از تکرار مسیرهای نادرست در حوزه مفهومی جداشدگی کمک می‌نماید. بر این اساس پرسش اصلی پژوهش حاضر این است که پدیده جداشدگی شهری به

لحاظ مفهومی در بین جامعه پژوهشگران امروزی کشور چه جایگاه و وضعیتی دارد؟ هدف از پژوهش حاضر مطالعه تشخیصی وضعیت تولید علمی مقاله‌های فارسی در بیان مفهوم جداشدگی شهری و تحلیل ماهیت و کیفیت پژوهش‌های این موضوع است. در این راستا پرسش‌های فرعی پژوهش عبارتند از:

- ویژگی‌های ساختاری و محتوایی پژوهش‌های انجام شده در حوزه مفهومی جداشدگی شهری چیست؟
 - ابعاد کلیدی و محورهای موضوعی اصلی بررسی شده در موضوع جداشدگی شهری کدامند؟
- این پژوهش در چهار مرحله صورت گرفته است. در مرحله نخست تمامی اطلاعات موجود از پژوهش‌های منتخب انجام شده (بر پایه هدف و مسئله پژوهش حاضر) در بازه زمانی ۱۴۰۰-۱۳۷۵، جمع‌آوری، برداشت و در فرمی تلخیص شده‌اند. در مرحله دوم دسته‌بندی و کدگذاری پژوهش‌ها بر اساس پارامترهای ارزیابی (محورها و مقوله‌ها) در دو گروه ویژگی‌های ساختاری و محتوایی انجام شده است. در مرحله سوم همه اطلاعات مستخرج از پژوهش‌ها بر مبنای فراوانی و درصد آنها در قالب جدولی پردازش، تحلیل و تفسیر گردیده و در نهایت سعی شده به سئوالات پژوهش پاسخ داده شود.

۲. چارچوب نظری

در حوزه جداشدگی پژوهش‌های زیادی انجام شده که به عنوان داده‌های متنی برای مقاله حاضر در نظر گرفته شده‌اند. اما با رویکرد کیفی و با هدف شناسایی خلأهای پژوهشی موجود، مطالعات بسیار اندکی انجام شده که به آنها اشاره می‌شود. پورجعفر، رفیعیان و قضایی، در مقاله‌ای با عنوان "عوامل مؤثر در عدم شکل‌گیری جوامع مختلط در شهرهای ایران: تحلیل محتوا"، با مطالعه اسنادی، انگاره جوامع مختلط را به عنوان اساسی‌ترین سیاست ضد جدا افتادگی و زمینه‌ساز بروز تنوع در جوامع دانسته و در ادامه به منظور شناسایی مهمترین موانع شکل‌گیری جوامع مختلط در ایران و عوامل مؤثر در بروز پدیده جدا افتادگی در سه دهه اخیر، ۳۷ پژوهش منتخب داخلی در بین سال‌های ۱۳۹۵-۱۳۷۲ را با استفاده از روش تحلیل محتوای کمی بررسی نموده‌اند. در پایان مهمترین چالش پیش روی شکل‌گیری جوامع مختلط در شهرهای ایران را مداخلات و تصمیمات دولتی دانسته‌اند (Pourjafar et al., 2019). داداش‌پور و قضایی، در مقاله‌ای با عنوان "گاریست پارادایم پدیدارنگاری در فهم پدیده‌های شهری، مورد مطالعه: فهم چگونگی تجربه پیامدهای زندگی در محله‌های جدا افتاده" رویکرد کمی گرایانه پژوهشگران و بهره‌مندی آنها از مدل‌های فضایی و آمار استنباطی را در درک پدیده جدا افتادگی مورد نقد قرار داده و سعی کرده‌اند با نگاهی کیفی، اصول پارادایم پدیدارنگاری را به منظور فهم چگونگی تجربه پیامدهای زندگی در محله‌های جدا افتاده شهر تهران به‌کارگیرند تا ضمن آموزش عملی چگونگی استفاده از این پارادایم در بررسی پدیده‌های شهری، تفاوت‌های حاصل از تغییر روش شناسی حاکم بر مطالعات جدا افتادگی را روشن کنند (Dadashpoor & Ghazaie, 2019). رحمت‌آبادی، علیرضائزاد و ابوالحسن تنهایی، در مقاله خود با عنوان "شهر، جدایی‌گزینی فضایی و روابط اجتماعی افراد تنها: مطالعه‌ای در شهر تهران" با استفاده از روش تحلیل محتوای کیفی و

اما می‌توان از آن به عنوان خاستگاه نظری اولیه پدیده جداسدگی نام برد (Esfandyari Khalvat & Babaei Aghdam, 2013:3).

• سیر تحول مفهوم جداسدگی

ارائه تعریفی دقیق و مشخص از مفهوم جداسدگی به دلیل ابعاد گسترده مطرح در آن، چالش ظریف و پیچیده‌ای است. بررسی پیشینه پژوهش در سطح جهانی نشان می‌دهد که در طول سالیان برای جداسدگی مفاهیم متفاوتی ارائه شده است. در میانه قرن بیستم، پدیده جداسدگی ابتدا به عنوان مسئله‌ای اجتماعی شناخته می‌شد (Legeby, 2013) که هدف عمده آن، بررسی تمایز میان دو گروه جمعیتی (Feitosa et al., 2007) و یا بررسی جدایی میان چندین گروه (شامل مطالعه جدایی طبقات اجتماعی و نحوه توزیع آن در فضا) بوده است (Morgan, 1975; Sakoda, 1981; Jargowsky, 1996; Reardon & Firebaugh, 2002). اما در دهه ۷۰ میلادی، مطالعات جدیدی با هدف شناسایی علل جداسدگی گروه‌های اجتماعی شکل گرفت که اگرچه نسبت به ترتیب فضایی جمعیت در واحدهای فضایی حساس نبودند، اما همین نکته باعث شد تا پس از مدتی این مباحث با تحلیل‌های فضایی پیوند داده شوند (Morgan, 1975; Sakoda, 1981; Jargowsky, 1996; Dupont, 2004; Lima, 2001:494; Reardon & Firebaugh, 2002; Smith, 2009:682; Romero et al., 2012: 76). دهه‌های اخیر نیز بحث جداسدگی فضایی در برنامه‌ریزی‌های سیاسی اکثر کشورها یک مسئله مهم به شمار می‌رود. در طول دهه ۱۹۹۰ میلادی نقطه کانونی توجهات، نواحی مسکونی نامرغوب و مناطقی منظور می‌شد که اقلیت‌های قومیتی را در خود جای می‌دادند؛ به همین دلیل مفهوم جداسدگی فضایی به مفهومی منفی تبدیل شد. در نتیجه تنش‌های پیوسته میان افراد با موقعیت‌های اجتماعی مختلف و تحت تأثیر شورش‌ها و جریان‌های سیاسی در سرتاسر جهان، تمرکز بر مسئله جداسدگی فضایی اهمیتی دوچندان یافت (Musterd & De Winter, 1998:666).

• اختیاری یا اجباری بودن پدیده جداسدگی

جداسدگی به واسطه داشتن یا نداشتن آزادی انتخاب برای جداسدن، می‌تواند به دو صورت جداسدگی اختیاری^۴ و جداسدگی اجباری^۵ اتفاق افتد (Lotfi & Ghazaei, 2019: 20; Izadi et al., 2016: 83). جداسدگی اجباری از طریق شبکه‌ای از کنش‌های فردی و جامعه و همچنین اقدامات نهادی شکل گرفته و اغلب توسط خدمات و برنامه‌های دولتی پشتیبانی می‌شود (Massey and Denton, 1993). به عبارت دیگر برای شناسایی جداسدگی اجباری برخی عوامل از جمله کنش‌های فردی، اقدامات نهادی یا برنامه‌های دولتی مؤثر هستند (Deng, 2015:81). این‌گونه از جداسدگی در اثر رشد و توسعه نامتوازن شهرها، مهاجرت بی‌رویه و گسترش بی‌عدالتی را پدید می‌آورد و نابرابری‌هایی میان محلات در دسترسی به منابع و تسهیلات شهری را به همراه دارد که عمدتاً به شکل اسکان در اجتماعات محروم رخ می‌نماید (Jargowsky, 2002:13). وجه اختیاری جداسدگی، پدیده جدیدی است که نشأت گرفته از هر دو عامل عرضه و تقاضا (مانند تقاضا برای امنیت و سبک زندگی منحصر به فرد) شکل گرفته و نمود عینی آن در قالب اجتماعات محصور در کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه است (Firman, 2004:352). اجتماعات محصور شکل جدیدی از جداسدگی است که

روش‌های داده‌بنیان و مردم‌نگاری به شناسایی مسائل افراد تنها در زندگی شهری، روابط اجتماعی و محله‌ای پرداخته‌اند (Rahmatatabadi et al., 2019). جلیلی صدرآباد و هاشمی، در مقاله خود با عنوان "شناسایی عوامل مؤثر بر ایجاد جدایی‌گزینی فضایی - اجتماعی در رویکردهای مختلف با استفاده از روش تحلیل محتوا" به بررسی و دسته‌بندی نظریه‌های مرتبط با جدایی‌گزینی با استفاده از روش تحلیل محتوا پرداخته و در نهایت عوامل ایجاد کننده آن را در چند گروه اصلی معرفی و شاخص‌های بررسی جدایی‌گزینی را استخراج و معرفی کرده‌اند (Jaliliasadrad & Hashemi, 2020).

۲.۱. مبانی نظری مرتبط با جداسدگی

در این پژوهش مبانی نظری مرتبط با موضوع جداسدگی، بر اساس مقوله‌های مستخرج از مقاله‌های منتخب بررسی شده است. در راستای تحلیل و نقد پژوهش‌های پیشین در به‌کارگیری برگردان‌های فارسی مفهوم اصلی، به بررسی واژه‌شناسی، خاستگاه نظری و اختیاری یا اجباری بودن جداسدگی پرداخته شده و در راستای تحلیل و نقد صفات به‌کار رفته و ابعاد مطرح در جداسدگی، به بررسی سیر تحول مفهوم جداسدگی، انواع و اشکال جداسدگی و ابعاد آن در ادبیات جهانی پرداخته شده است.

• واژه‌شناسی جداسدگی

بررسی متون علمی نشان می‌دهد واژه جدایی اجتماعی یا به بیان دیگر جداسدگی نخستین بار برای بیان انزوای نژادی در شهرهای هنگ‌کنگ و بمبئی (بمبئی امروز) در دهه ۱۸۹۰ استفاده شد؛ اما این به معنای نبود جداسدگی در دوره‌های قبل از آن نبوده و انگیزه تقسیم شهرها به گروه‌ها و طبقات مختلف به قدمت خود شهرهاست (Nightingale, 2012:6-21). در مطالعات مربوط به نابرابری‌های اجتماعی - فضایی از دو واژه (Separation) در معنای کلی جدایی و (Segregation) در معنای جداسدگی استفاده می‌شود (Zahirnejad & Dadashpoor, 2018: 27). در ریشه لاتین (Segregation) از دو بخش se و greg تشکیل شده که se به معنی جدا و greg به معنی گروه یا دسته‌ای است که به دلیل ویژگی‌های یک مکان در آنجا تجمع یافته‌اند (Pourjafar et al., 2019: 89). در فرهنگ لغات لانگمن، آکسفورد و وبستر، واژه (Segregation) معادل واژه جداسدگی آورده شده که به لحاظ مفهومی با آنچه در متون تخصصی به کار رفته، همخوانی دارد.

• خاستگاه نظری پدیده جداسدگی

از مدت‌ها قبل جامعه‌شناسان و جمعیت‌شناسان تشخیص داده‌اند که گروه‌های اجتماعی در فضاهای مسکونی گرایش به تمایز یافتن دارند. نخستین توضیحات پیرامون این الگو توسط محققانی از مکتب اکولوژی انسانی شیکاگو اعلام شد (Timberlake & Ignatov, 2015). نظریه‌پردازان این مکتب در دهه ۱۹۲۰ با بهره‌گیری از طرح گیاهی ارنست هاگل^۲ (۱۸۷۹)، اینگونه استدلال کردند که گروه‌های شهری با هر پایگاه اجتماعی، اقتصادی و قومی، مانند گونه‌های گیاهی با حرکت به سوی تعادل و توازن، همه مراحل اکولوژیک را در زیستگاه خویش در طول زمان طی می‌کنند (Park, Burgess, & Mchenzie, 1925:8). رویکرد اکولوژیکی به شهر در ادامه با انتقاداتی مواجه شد که در نتیجه آن، نظریات شهری مارکسیستی و نئووبری در شهرها مطرح گردید؛

بودند که فرم فضایی در شکل دهی به الگوهای همنشینی و جداسدگی شهری عاملی تأثیرگذار است (Charalambous, 2011). فرانزن جداسدگی را علاوه بر پدیده‌های اجتماعی، پدیده‌های فضایی نیز می‌داند (Franzen, 2009: 1). در جدیدترین مطالعه‌ای که میراندا (۲۰۲۰) انجام داده، برخی کیفیت‌های فضایی تأثیرگذار بر روی جداسدگی و همچنین چگونگی تأثیر محیط ساخته شده بر پدیده‌های اجتماعی در شهرها بررسی شده‌اند که برای بهبود شیوه‌های طراحی شهری می‌توان به کار گرفت (Miranda, 2020: 13). مطالعات بسیار دیگری نیز به اثر ویژگی‌های کالبدی و فضایی بر پیامدهای اجتماعی ساکنان محلات پرداخته‌اند که اهمیت فرم فضایی و کالبدی را نشان می‌دهند. بنابراین می‌توان گفت پدیده جداسدگی ابعاد مختلفی از جمله بعد اجتماعی-اقتصادی و بعد فضایی را شامل شده و از این رو در مطالعات اخیر با عنوان جداسدگی اجتماعی-فضایی مورد بررسی قرار گرفته است.

۲.۲. مرور نظام‌مند و فراتحلیل کیفی

مرور نظام‌مند با استفاده از روش‌های منظم برای شناسایی، انتخاب و ارزیابی انتقادی پژوهش‌های انجام شده و جمع‌آوری و تجزیه و تحلیل داده‌های آنها، در پاسخ به یک سؤال مشخص انجام می‌شود (Crocetti, 2016: 3). این تکنیک کارکردهای مختلفی دارد که یکی از آنها بررسی پیشینه پژوهشی موضوع مدنظر و استخراج و تلخیص آنها با هدف اصلاح رویکردهای مطالعاتی و رسیدن به نتایجی متناسب با اهداف تعیین شده است. اهداف اصلی مرور نظام‌مند در پیشینه پژوهشی عبارتند از: ۱) اثبات نوعی قرابت و انس با بدنه دانش مدنظر و تصدیق و تثبیت مقبولیت آن، ۲) نشان دادن مسیر پژوهش‌های پیشین و چگونگی ارتباط طرح‌های پژوهشی فعلی با آنها، ۳) تلفیق و تلخیص آنچه در حوزه‌ای مطالعاتی شناخته شده است و ۴) یادگیری و آموختن از دیگران و برانگیختن اندیشه‌های جدید (Ghazi Tabatabaei & Vadadhir, 2010: 59).

منظور از فراتحلیل^۷، تحلیل آماری مجموعه بزرگی از نتایج مطالعات منفرد است که با هدف یکپارچه ساختن یافته‌ها انجام می‌شود. از این رو می‌تواند جایگزین جدی بحث‌های روایتی و روابط علی مطالعات باشد. بحث‌هایی که معرف تلاش ما برای درک پیشینه‌های روزافزون پژوهشی است (Glass, 1976: 3). فراتحلیل متفاوت و چیزی فراتر از مرور ادبیات پژوهش‌هاست (Crocetti, 2016: 3). اگرچه این تکنیک را معمولاً جزء روش‌های کمی می‌دانند اما این روش قابلیت به‌کارگیری در رویکردهای کیفی را نیز داراست (Tizchang & Azam Azadeh, 2020: 10). فراتحلیل کیفی ابزاری است که به محققان اجازه می‌دهد یافته‌های مطالعات کیفی اولیه را جمع‌آوری و ترکیب کنند. این مطالعات می‌تواند به پژوهشگران در دستیابی به اهداف مختلف از جمله توسعه ادراک نظری، فهرست کردن مجموعه‌ای از یافته‌ها، توسعه معیارها، انجام ارزیابی‌های جامع از وضعیت ادبیات و پیشینه، تشکیل اصولی به عنوان راهنمای عمل و یا بررسی روش‌ها و روش‌شناسی‌های به کار رفته در یک حوزه از دانش کمک نماید. بسیاری از این اهداف مشابه اهداف تجزیه و تحلیل کمی است (Levitt, 2018: 1). در فراتحلیل کیفی، بیشتر از آمارهای توصیفی شامل فراوانی، درصد فراوانی، فراوانی تجمعی و درصد فراوانی تجمعی، ترسیم نمودار میله‌ای و دایره‌ای برای نمایش

در آن اگرچه مردم به یکدیگر نزدیک هستند اما توسط موانع فیزیکی و یا سیستم‌های کنترل امنیتی جدا می‌شوند (Maffini & Maraschin, 2018: 3). جداسدگی اختیاری بر حسب منفعت‌طلبی از سوی گروهی خاص بر پیکره شهر اعمال می‌شود و در آن شرایط اجتماعی-اقتصادی به نحوی است که گروه، قدرت انتخاب دارد و بر اساس تقاضا، مکانی را برای سکونت انتخاب نموده و یا به وجود می‌آورد (Izadi et al., 2016: 84). جداسدگی، چه به صورت اجباری و چه به صورت اختیاری، افراد را کناره‌گیر و مطرود کرده و میزان تماس فضایی و تعامل اجتماعی‌شان را با جامعه کاهش می‌دهد (Alaily-Mattar, 2010: 97). سیر تکاملی مفهوم جداسدگی در ادبیات جهانی نشان می‌دهد صرف نظر از این که منشأ پیدایش جدایی چه چیزی باشد، این پدیده بر مبنای اختیاری یا اجباری بودن آن به سه حالت کلی اتفاق می‌افتد: نخست جداسدن گروه‌هایی از ساکنان که معمولاً ترجیح می‌دهند در محدوده‌هایی زندگی کنند که مرفهین متمرکز هستند؛ تا خودشان را از مشکلات شهری وابسته به فقر دور نگه دارند (Feitosa et al., 2011: 105). این گروه‌ها با توجه به بهتر شدن پایگاه اجتماعی-اقتصادی‌شان از محل زندگی اولیه خود به مکان‌هایی نقل مکان می‌کنند که پیش از این گروه‌های اجتماعی-اقتصادی بالاتر در آنجا ساکن بوده‌اند و عموماً آب و هوای بهتر و قیمت زمین بالاتری داشته‌اند (Pourjafar et al., 2019: 89). دوم جداسدن گروه‌هایی که به دلیل نارضایتی از محل زندگی اولیه خود تصمیم گرفته‌اند مکان‌شان را تغییر دهند (Ibraimović, 2013: 34) و ابتدایی‌ترین عامل در انتخاب محل سکونت از سوی آنها، محل اقامت مهاجرانی است که از نظرویرگی‌های اقتصادی و اجتماعی با آنها مشترک هستند (Zavodny, 1999: 1015). سوم جداسدن گروه‌هایی از ساکنان که به منظور یافتن محلی قابل استطاعت به وجود می‌آید (Letki, 2008: 101).

• انواع و اشکال جداسدگی

مطالعه و بررسی جداسدگی جنبه‌های مختلفی دارد. اما وایت (۱۹۸۳)، بر اساس معانی متفاوتی که فاصله (جدایی) می‌تواند داشته باشد، دو رویکرد عمده در این زمینه بیان کرده است: نخست، جداسدگی جامعه‌شناختی که به فقدان تعامل در بین افراد گروه‌های مختلف اجتماعی اشاره دارد و دوم، جداسدگی جغرافیایی که جداسدگی را توزیع نابرابر گروه‌های اجتماعی در فضای شهری می‌داند (White, 1983: 1014). در این میان رویکرد جغرافیایی بیشتر مورد استفاده قرار گرفته است (Maffini & Maraschin, 2018: 2). علاوه بر این، اشکال مختلفی از جداسدگی شهری با توجه به زمینه‌های موجود در هر شهر وجود دارند که بر پایه جدایی‌های ناشی از درآمد، گروه‌های اجتماعی، نژادی یا قومی، کالبدی (Vaughan, 2005: 92)، جنسیت، تحصیلات، زبان، مذهب، سن، زادگاه و ناتوانی شکل می‌گیرد (Gregory et al., 2009).

• ابعاد مطرح در پدیده جداسدگی

جداسدگی ابتدا به عنوان پدیده‌ای تک بعدی و نماینده نابرابری‌های اجتماعی-اقتصادی مورد بررسی قرار گرفت (Duncan & Duncan, 1995: 2005). Musterd, 2005). اما در سال‌های بعد پژوهشگران نگاه تک بعدی به جداسدگی را مورد انتقاد قرار داده و نادیده گرفتن عامل فضا را ناشی از ساده‌انگاشتن این پدیده دانستند (Smith, 2009: 682). آنها معتقد

نتایج، مشخص کردن مد و ... استفاده می‌شود (Salimi & Maknoun, 2018:9).

۳. روش

پژوهش حاضر از نوع مطالعات ثانویه بوده و پارادایم فلسفی حاکم بر آن تفسیری است. رویکرد پژوهش کیفی و روش‌شناسی آن نمونه‌کاوی است. روش گردآوری داده‌ها متناسب با رویکرد پژوهش، از نوع متن‌پایه و بر اساس شیوه‌های اسنادی انتخاب شده و برای تحلیل داده‌ها از تکنیک مرور نظام‌مند و کدگذاری باز^۸ و در ادامه از فراتحلیل کیفی^۹ استفاده شده است. در این راستا ابتدا مروری نظام‌مند بر مقاله‌های منتشر شده فارسی که به بررسی موضوع جدانشدگی پرداخته‌اند، انجام شده است. این پژوهش‌ها از طریق جست‌وجو در پایگاه‌های اطلاعاتی داخلی شامل پرتال جامع علوم انسانی^{۱۰}، مرکز اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی^{۱۱}، بانک اطلاعات نشریات کشور^{۱۲}، مرجع دانش‌یاسیویلیکا^{۱۳} (ناشر تخصصی کنفرانس‌های ایران)، پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران^{۱۴}، بانک مقالات علوم اسلامی و انسانی یا نورمگز^{۱۵} و با استفاده از موتور جست‌وجوی اینترنتی گوگل^{۱۶} با کلیدواژه‌های "جدایی‌گزینی" و "جدا افتادگی" و "افتراق"، در قسمت موضوع و عنوان صورت گرفته و در مرحله اولیه به شناسایی ۱۹۸ پژوهش انجامید؛ سپس از بین آنها ۱۱۲ مقاله انتخاب شد. دامنه زمانی این جست‌وجو به مقالاتی محدود شده که بین سال‌های ۱۳۷۵ تا ۱۴۰۰، در مجلات علمی - پژوهشی،

کنفرانس‌ها و همایش‌ها انتشار یافته‌اند^{۱۷}. در مرحله بعدی تنها ۵۰ پژوهش از ۳۸ نشریه و مجله علمی - پژوهشی مختلف واکاوی شدند و مابقی به دلیل عدم همخوانی محتوا با محوریت موضوع و عنوان پژوهش حاضر حذف گردیدند. این مقاله‌ها در جدول شماره ۱ گردآوری شده‌اند. به دلیل محدود بودن تعداد اعضای جامعه، نمونه‌گیری صورت نگرفته و متن ۵۰ پژوهش به عنوان داده کیفی انتخاب و در ادامه از کدگذاری باز برای بررسی آنها استفاده گردیده است. کدگذاری عبارت است از فرآیند گروه‌بندی شواهد و نشان‌گذاری ایده‌ها، به طوری که به صورتی فزاینده منعکس‌کننده دیدگاه‌های گسترده‌تری باشند (Creswell & Clark, 1945: 145). مقوله‌ها و کدهای مورد بررسی در جدول شماره ۲ مشخص گردیده‌اند. در مرحله بعد فرمی با عنوان "فرم تلخیص شده" به منظور تعیین و استخراج اطلاعات مورد نیاز پژوهش طراحی گردید و سپس اطلاعات مربوط به هر پژوهش شامل ویژگی‌های آنها بر مبنای مقوله‌های مستخرج از متن پژوهش، مطابق جدول شماره ۳ تهیه و در آن ثبت شد. برای اطمینان از روایی فرم مذکور، این فرم به همراه اهداف پژوهش میان ۱۵ کارشناس از میان تخصص‌های برنامه‌ریزی شهری، طراحی شهری، مدیریت شهری، جامعه‌شناسی شهری، جغرافیای شهری و معماری توزیع گردیده و با اعمال نظرات آنها و بازنگری نهایی، صحت روایی صورتی آن تأیید شده است.

جدول شماره ۱: مقاله‌های منتخب فارسی به عنوان پایگاه داده‌های پژوهش ←

کد	مأخذ	عنوان	کد	مأخذ	عنوان
۱	Rahnama (1998)	جدایی‌گزینی فضایی - مکانی شهری؛ مورد بافت قدیمی شهر مشهد	۲	Azam-Azadeh (2003)	چگونگی جدایی‌گزینی سکونت در شهر تهران
۳	Nasiri (2004)	نقش دولت در تحولات فضایی شهر بابل	۴	Afrakhteh & Abdoli (2009)	جدایی‌گزینی فضایی و ناهنجاری‌های اجتماعی بافت فرسوده. مطالعه موردی: محله باباطاهر شهر خرم‌آباد
۵	Keshvaridoost et al. (2011)	نقش پدیده‌های مکانی در پیدایش و توسعه الگوهای شهری (موردی پیرامون استخراج لاهیجان)	۶	Monshizadeh (2011)	تأثیر شهر نورآباد ممسنی بر تحول الگوی جدایی‌گزینی روستاهای پیرامون
۷	HajiNejad & Ahmadi (2011)	تأثیرات گردشگری بر جدایی‌گزینی فضایی قیمت زمین در شهر بانه	۸	Meshkini & Rahimi (2011)	جدایی‌گزینی فضایی در مادرشهرها: تحلیلی بر جغرافیای اجتماعی مادرشهر تهران
۹	Rismanchian & Bell (2011)	بررسی جدا افتادگی فضایی بافت‌های فرسوده در ساختار شهر تهران به روش چیدمان فضا	۱۰	Babaeiaghdam & Esfandiari (2013)	تحلیلی بر نحوه جدایی‌گزینی اکولوژیکی در محلات شهر شاهین دژ (مطالعه موردی: محلات کشتارگاه و شهرک جانبازان)
۱۱	Amirfakhrian (2013)	بررسی الگوی جدایی‌گزینی گروه‌های قومی در شهر مشهد	۱۲	Raghebian (2013)	بررسی و تحلیل ساختار اکولوژیکی شهر یزد (با تأکید بر جدایی‌گزینی فضایی)
۱۳	Esfandiari & Babaeiaghdam (2013)	جدایی‌گزینی فضایی در شهرها، چالشی فراروی توسعه پایدار شهری	۱۴	Akhlaghi et al. (2014)	دلایل جدایی‌گزینی مهاجرین افغانستانی در محله گلشهر مشهد
۱۵	Mohammadi et al. (2014)	شبیه‌سازی پویایی جمعیت به منظور مدل‌سازی جدایی‌گزینی سکونت با استفاده از مدل‌های عامل مینا و GIS	۱۶	Babagoli & Latifi (2014)	بررسی روند جدایی‌گزینی فضایی در تهران در بین سال‌های ۱۳۷۵ تا ۱۳۹۰
۱۷	Javaheri et al. (2015)	جدایی‌گزینی اجتماعی شهر کامیاران؛ تحلیل بر شاخص‌های ناهمسانی و انزوای فضایی	۱۸	Babaeiaghdam et al. (2015)	سنجش جدایی‌گزینی اکولوژیکی شهری با استفاده از شاخص‌های اندازه‌گیری تک‌گروهی (مطالعه موردی: شهر تکاب)

← ادامه جدول شماره ۱۵: مقاله‌های منتخب فارسی به عنوان پایگاه داده‌های پژوهش

کد	مآخذ	عنوان	کد	مآخذ	عنوان
۱۹	Ajdari et al. (2015)	بررسی جدایی‌گزینی اجتماعی- فضایی گروه‌های تحصیلی و شغلی در کلانشهر شیراز	۲۰	HajiNejad et al. (2015)	بررسی تأثیرات جدایی‌گزینی اکولوژیک بر امنیت پایدار اجتماعی (مطالعه موردی: شهر عنبرآباد)
۲۱	Izadi et al. (2016)	طراحی مدل جامع نگر در مطالعه پدیده افتراق شهری	۲۲	Rafieian et al. (2016)	تحلیل افتراق فضایی در محله‌های شهر یزد با استفاده از تحلیل شبکه و چیدمان فضا
۲۳	Piri (2016)	جایگاه حکمروایی مطلوب شهری در کاهش میزان جدایی‌گزینی فضایی (مطالعه موردی: کلانشهر تبریز)	۲۴	Ghazaei et al. (2016)	بررسی جدایی‌گزینی‌های شهری گروه‌های مختلف جمعیتی شهر مشهد با تأکید بر ویژگی‌های سکونت
۲۵	Yazdani et al. (2016)	سنجش جدایی‌گزینی مسکونی پایگاه‌های اجتماعی اقتصادی شهر شیراز با استفاده از شاخص‌های چندگروهی	۲۶	Yazdani et al. (2016)	سنجش جدایی‌گزینی مسکونی پایگاه‌های اجتماعی اقتصادی شهر شیراز با استفاده از شاخص‌های اندازه‌گیری چندگروهی
۲۷	Mobasheramini (2017)	مطالعه جدایی‌گزینی فضایی و تمرکز فقر در محله‌های مسکونی محلات ۱۳ گانه شهرداری منطقه ۱۲ تهران	۲۸	Teimouri et al. (2017)	مصرف‌گرایی نمادین و جدایی‌گزینی فضایی در شهر تبریز مطالعه موردی: کوی فردوس و ولیعصر
۲۹	Azari & Barati (2017)	بررسی الگوی جدایی فضایی در مراکز تاریخی شهری با رویکردی اجتماعی - فضایی (نمونه موردی: مرکز تاریخی تهران و کرمان)	۳۰	Zahirnejad & Dadashpoor (2018)	بررسی و تحلیل جدایی‌گزینی فضایی - اجتماعی گروه‌های تحصیلی و شغلی در منطقه کلانشهری اصفهان
۳۱	Fallahi & Mohammadi (2018)	تبیین جغرافیایی افتراق فضایی در کلانشهر تهران با تأکید بر تسهیلات عمومی شهر	۳۲	Mohammadzadeh (2018)	روش‌های سنجش جدایی‌گزینی و کاربرد آن
۳۳	Rafieian et al. (2018)	بررسی جدایی‌گزینی‌های اجتماعی - فضایی مهاجران در شهر مشهد	۳۴	Jaliliasdrabad et al. (2018)	شناسایی عوامل مؤثر بر جدایی‌گزینی اجتماعی - فضایی؛ محله‌های فدک و کرمان واقع در منطقه ۸ شهرداری تهران
۳۵	Jaliliasdrabad et al. (2018)	بررسی میزان جدایی‌گزینی فضایی - اجتماعی گروه‌های تحصیلی، شغلی، درآمدی و قومیتی با استفاده از نرم‌افزار Geo Segregation Analyzer (مورد پژوهشی: محله کرمان در منطقه ۸ شهرداری تهران)	۳۶	Mirabadi et al. (2018)	تبیین و تحلیل عدم تعادل فضایی و سنجش عوامل مؤثر بر تمرکز و جدایی‌گزینی در شهر مهاباد
۳۷	Mehri & Davoudpoor (2019)	بهره‌گیری از نظریه چیدمان فضا در کاهش انزوای اجتماعی - فضایی محله‌های شهری	۳۸	Pourjafar et al. (2019)	بررسی عوامل مؤثر در عدم شکل‌گیری جوامع مختلط در شهرهای ایران: تحلیل محتوا
۳۹	Mokhtarzadeh et al. (2019)	تحلیل ارتباط میان جدافتادگی کالبدی و محرومیت چندگانه در مناطق شهری بررسی موردی: محلات شهر اصفهان	۴۰	Dadashpoor & Ghazaei (2019)	کاربست پارادایم پدیدارنگاری در فهم پدیده‌های شهری مورد مطالعه: فهم چگونگی تجربه پیامدهای زندگی در محله‌های جدافتاده
۴۱	Rahmatabadi et al. (2019)	شهر، جدایی‌گزینی فضایی و روابط اجتماعی افراد تنها: مطالعه‌ای در شهر تهران	۴۲	Attar (2019)	شبیه‌سازی جدایی‌گزینی شهری با به‌کارگیری مدل‌سازی عامل مینا. مطالعه موردی: مادر شهر شیراز
۴۳	Jafari et al. (2019)	اثرات پیکره‌بندی فضایی بر جدایی‌گزینی اجتماعی در بافت فرسوده گلستان، سبزوار	۴۴	Dadashpoor & Zahirnejad (2019)	بررسی تأثیر جدایی‌گزینی فضایی - اجتماعی گروه‌های شغلی و تحصیلی بر ساختار فضایی منطقه کلانشهری تهران
۴۵	Lotfi & Ghazaei (2018)	بررسی نقش جدایی‌گزینی در شکل‌گیری بافت‌های محتند زده شهری، نمونه موردی: قاسم‌آباد مشهد	۴۶	Ghalenoee & Sabet (2019)	تحلیل عوامل جدایی‌گزینی اجتماعی - فضایی در شهر اصفهان
۴۷	Jaliliasdrabad & Hashemi (2020)	شناسایی عوامل مؤثر بر ایجاد جدایی‌گزینی فضایی - اجتماعی در رویکردهای مختلف با استفاده از روش تحلیل محتوا	۴۸	Rafieian & Zahed (2020)	سنجش جدایی‌گزینی فضایی شهر قم و ارتباط آن با ساختار فضایی شهر
۴۹	Amiri et al. (2020)	بررسی تأثیر جدایی‌گزینی اکولوژیکی بر رفتارهای انتخابی شهروندان (مطالعه موردی: شورای شهر خرم‌آباد)	۵۰	Jaliliasdrabad & Hashemi (2020)	سیر تحول مفهوم جدایی‌گزینی در آرای اندیشمندان

جدول شماره ۲: مقوله‌ها و کدهای مورد بررسی در مقاله‌های منتخب فارسی در حوزه جغاشدگی شهری

ویژگی‌ها	مقوله‌ها	کدها
ویژگی‌های ساختاری پژوهش	بازه زمانی انجام پژوهش	سال‌های ۱۴۰۰-۱۳۷۵ در بازه‌های زمانی پنج ساله
	پژوهشگران اصلی حوزه پژوهش	نام و نام خانوادگی نویسنده مسئول
	قالب پژوهش	علمی-پژوهشی، کنفرانسی، همایشی و کنگره‌ای
	پراکندگی جغرافیایی	تهران، مشهد، شیراز، اصفهان، تبریز، یزد، خرم‌آباد، سایر شهرها، بدون نمونه موردی
	مقیاس مکان	محله، منطقه، شهر، سایر مکان‌ها (ناحیه، محدوده بافت قدیم، مرکز تاریخی، روستا، استان، مجموعه شهری، کشور)، بدون نمونه موردی
	گروه تخصصی پژوهشگران اصلی	جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، شهرسازی، جامعه‌شناسی شهری، سایر گروه‌های تخصصی
	گروه تخصصی انتشارات پژوهش	جغرافیا، علوم شهری ^{۱۸} ، معماری، علوم اجتماعی، ادبیات و زبان‌ها، مدیریت، سایر گروه‌های تخصصی
ویژگی‌های محتوایی پژوهش	انتشارات پژوهش	شامل ۳۸ نشریه و مجله پژوهشی
	برگردان فارسی مفهوم اصلی	جدایی‌گزینی، جداافتادگی، افتراق
	صفت به کاررفته با مفهوم اصلی	فضایی، اجتماعی-فضایی، شهری، اکولوژیکی، اجتماعی، سکونتی، فضایی-مکانی، کالبدی، اجتماعی-اقتصادی
	ابعاد مطرح در پژوهش	اجتماعی-اقتصادی، اجتماعی، فضایی، اجتماعی-فضایی، کالبدی-فضایی، سیاسی-مدیریتی، کالبدی، فرهنگی، اقتصادی، کالبدی-عملکردی، اکولوژیکی، کالبدی-مدیریتی، محیطی
	روش پژوهش	کمی، کیفی، ترکیبی
	نوع پژوهش از نظر هدف	کاربردی، بنیادی
	محوریت موضوع اصلی پژوهش	بررسی مفهوم جغاشدگی، بررسی روش‌شناسی جغاشدگی، بررسی تجربه زیسته ساکنین، شناسایی عوامل زمینه‌ای مؤثر بر شکل‌گیری جغاشدگی، بررسی رابطه جغاشدگی با عوامل زمینه‌ای مؤثر بر آن
نوع پرسش اصلی	چستی، چرایی و چگونگی	

جدول شماره ۳: نمونه فرم تلخیص شده بر مبنای مقوله‌های مستخرج از مقاله‌های منتخب

کد	عنوان	سال	پژوهشگر	قالب پژوهش	پراکندگی جغرافیایی	مقیاس مکان	گروه تخصصی پژوهشگران اصلی	گروه انتشارات	انتشارات پژوهش
۱	جدایی‌گزینی فضایی-مکانی شهری	۱۳۷۷	محمد رحیم رهنما	علمی-پژوهشی	بافت قدیم شهر مشهد	محله	جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری	ادبیات و زبان‌ها	مجله ادبیات و علوم انسانی مشهد
		واژه اصلی	صفت همراه	ابعاد پژوهش	روش پژوهش	از نظر هدف	محوریت موضوعی	پرسش اصلی	
		جدایی‌گزینی فضایی-مکانی	اجتماعی-اقتصادی	اکولوژیکی	کمی	کاربردی	مدل‌سازی سنجش جغاشدگی	چستی	

۴. یافته‌ها

در پژوهش حاضر یافته‌ها در دو بخش ویژگی‌های ساختاری و محتوایی دسته‌بندی شده‌اند. بخش ساختاری به دنبال بررسی ویژگی‌های عمومی مقاله‌های منتخب است تا از نتایج آن وضعیت پژوهش در حوزه جغاشدگی شهری در ایران تبیین گردد. بخش محتوایی به دنبال ترسیم نگاه پژوهشگران به برگردان مفهوم اصلی، روش پژوهش، نوع پژوهش، صفت‌های به کاررفته برای جغاشدگی، نوع پرسش اصلی، محورهای موضوعی و ابعاد مورد بررسی در پدیده جغاشدگی است. این قسمت که بر اساس مبانی نظری پدیده جغاشدگی در سطح پژوهش‌های جهانی و بر مبنای نگاه انتقادی نگارندگان به پژوهش‌های پیشین در ایران شکل گرفته، به دنبال آن است که جهت‌گیری موضوعی پژوهش‌های آتی را در مسیر درستی هدایت نماید.

۴.۱. فراتحلیل ساختاری پژوهش‌ها

در این قسمت ویژگی‌های عمومی پژوهش‌های منتخب بر اساس مقوله‌های مختلف مطابق جدول شماره ۴ بررسی شده‌اند.

در بررسی مقوله پژوهشگران اصلی پژوهش، برخی از نویسندگان در بیش از یک مقاله مشارکت داشته‌اند. بنابراین منظور از فراوانی، تعداد مقالاتی است که هر پژوهشگر در آن سهیم بوده و درصد فراوانی بر اساس تعداد کل مقالات منتخب

(۵۰ پژوهش) محاسبه شده است. در نتیجه از ذکر مجموع خودداری گردیده است.

• بازه زمانی انجام پژوهش: مطابق جدول شماره ۴ روند پژوهش‌ها پیرامون پدیده جغاشدگی رو به افزایش بوده، تا جایی که ۹۲ درصد آنها در بازه ۱۰ ساله ۱۴۰۰-۱۳۹۰ انجام شده و بیشترین تعداد در سال ۱۳۹۸ با ۱۰ مقاله علمی-پژوهشی بوده و نشان‌دهنده توجه بیشتر به مسئله جغاشدگی در کشور در میان متخصصان علوم مختلف در دهه اخیر است.

• پژوهشگران اصلی حوزه پژوهش: در میان ۵۰ پژوهش بررسی شده، پژوهشگرانی چون محمد قضایی، سمانه جلیلی صدآباد، محبتی رفیعیان، محمدمین عطار، هاشم داداش‌پور و علی سلطانی در مجموع در ۴۶ درصد از پژوهش‌ها مشارکت داشته و به عنوان پژوهشگران اصلی پدیده جغاشدگی در سال‌های اخیر ایران شناخته می‌شوند.^{۱۹}

• گروه تخصصی پژوهشگران اصلی^{۲۰}: بر اساس گروه تخصصی نویسنده مسئول، ۴۶ درصد از پژوهشگران از حوزه تخصصی جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری و ۳۴ درصد از علوم شهری بوده‌اند. روند افزایشی کاربست مقالات با این موضوع در میان متخصصان علوم شهری نشان از اهمیت یافتن و دغدغه‌مندی متخصصان این حوزه در پدیده جغاشدگی دارد.

جدول شماره ۴: فراوانی و درصد تعداد پژوهش‌ها بر اساس ویژگی‌های ساختاری مقاله‌های منتخب

مقوله‌ها	کدها	فراوانی	درصد	مقوله‌ها	کدها	فراوانی	درصد		
بازه زمانی انجام پژوهش	۱۳۷۵-۱۳۸۰	۱	۲/۰۰	قالب پژوهش	مقاله علمی-پژوهشی	۴۲	۸۴/۰۰		
	۱۳۸۰-۱۳۸۵	۲	۴/۰۰		مقاله کنفرانسی	۵	۱۰/۰۰		
	۱۳۸۵-۱۳۹۰	۱	۲/۰۰		مقاله همایشی و کنگره	۳	۶/۰۰		
	۱۳۹۰-۱۳۹۵	۱۶	۳۲/۰۰		مجموع	۵۰	۱۰۰/۰۰		
پژوهشگران اصلی موضوع	۱۳۹۵-۱۴۰۰	۳۰	۶۰/۰۰	گروه تخصصی انتشارات پژوهش	جغرافیا	۲۷	۵۴/۰۰		
	مجموع	۵۰	۱۰۰/۰۰		علوم شهری	۶	۱۲/۰۰		
	محمد قضایی	۵	۱۰/۰۰		معماری	۴	۸/۰۰		
	سمانه جلیلی صدرآباد	۴	۸/۰۰		علوم اجتماعی	۳	۶/۰۰		
	مجتبی رفیعیان	۴	۸/۰۰		مدیریت	۲	۴/۰۰		
	محمد امین عطار	۴	۸/۰۰		سایر گروه‌های تخصصی (ادبیات و زبان‌ها، ادبیات و علوم انسانی، علوم تربیتی و روان‌شناسی، علوم سیاسی، معماری و شهرسازی و جغرافیا و برنامه‌ریزی توسعه، معماری و مرمت و شهرسازی و محیط زیست پایدار، معماری، شهرسازی، عمران شهری)	۸	۱۶/۰۰		
	هاشم داداش پور	۳	۶/۰۰			گروه تخصصی پژوهشگر اصلی	مجموع	۵۰	۱۰۰/۰۰
	علی سلطانی	۳	۶/۰۰				شهر تهران	۱۲	۲۴/۰۰
	اسماعیل شیعه، حسین نظم‌فر، سهند لطفی، سید ضیاء هاشمی، عارف ظهیرنژاد، ظهرا اسفندیاری خلوت، علی اکبر تقوایی، علی حاجی‌نژاد، فریدون بابایی اقدم، محمدحسن یزدانی، محمد قلعه‌نویی، مصطفی بهزادفر	۲	۴/۰۰				شهر مشهد	۶	۱۲/۰۰
	سایرین	۱	۲/۰۰				شهر شیراز	۴	۸/۰۰
مجموع*	-	-	شهر اصفهان	۳			۶/۰۰		
مجموع	-	-	شهر تبریز	۲	۴/۰۰				
گروه تخصصی پژوهشگر اصلی	جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری	۲۳	۴۶/۰۰	پراکندگی جغرافیایی	سایر نمونه‌ها (شهر نورآباد ممسنی، استان تهران و البرز، شهر بابل، شهر بانه، شهر تکاب، شهر زنجان، شهر سبزوار، شهر شاهین دژ، شهر عنبرآباد، شهر قم، شهر کامیاران، شهر لاهیجان، شهر مهاباد، مجموعه شهری اصفهان)	۱۴	۲۸/۰۰		
	شهرسازی	۱۷	۳۴/۰۰			بدون نمونه موردی	۵	۱۰/۰۰	
	جامعه‌شناسی	۵	۱۰/۰۰			مجموع	۵۰	۱۰۰/۰۰	
	سایر گروه‌های تخصص (معماری، جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، جغرافیا و برنامه‌ریزی محیطی، سنجش از دور و سیستم اطلاعات جغرافیایی، مرمت ابنیه و بافت‌های تاریخی)	۵	۱۰/۰۰			مقیاس مکان	شهر	۲۴	۴۸/۰۰
	مجموع	۵۰	۱۰۰/۰۰				محله	۱۲	۲۴/۰۰
	شهر	۲۴	۴۸/۰۰				منطقه	۳	۶/۰۰
	سایر مکان‌ها (ناحیه، محدوده بافت قدیم، مرکز تاریخی، روستا، کشور، مجموعه شهری، استان)	۷	۱۴/۰۰				بدون نمونه موردی	۴	۸/۰۰
	مجموع	۵۰	۱۰۰/۰۰				مجموع	۵۰	۱۰۰/۰۰
	بدون نمونه موردی	۴	۸/۰۰						

• پراکندگی جغرافیایی: نتایج نشان می‌دهند کلانشهرهای کشور در این حوزه بیشتر مورد بررسی قرار گرفته‌اند؛ به طوری که شهر تهران در ۲۴ درصد پژوهش‌ها (۱۲ مورد) و سه کلانشهر مشهد، شیراز و اصفهان در مجموع در ۲۶ درصد پژوهش‌ها و شهرهای تبریز، یزد و خرم‌آباد در مجموع در ۱۲ درصد پژوهش‌ها به عنوان نمونه موردی انتخاب شده‌اند.

۴.۲.۲. فراتحلیل محتوایی پژوهش‌ها

ویژگی‌های محتوایی مقاله‌های بررسی شده در قالب مقوله‌هایی مطابق جدول‌های شماره ۵ و ۶ مورد بررسی قرار گرفته‌اند.

• مقیاس مکان در پژوهش: اگرچه پژوهش‌های بررسی شده در مقیاس‌های مختلف انجام شده‌اند اما ۴۸ درصد از آنها در مقیاس شهر و ۲۴ درصد در مقیاس محله بوده‌است.

• قالب پژوهش: بیش از ۸۴ درصد در قالب پژوهش‌های علمی-پژوهشی انجام شده‌است. در بازه زمانی ۱۴۰۰-۱۳۹۵، حدود ۵۷ درصد آنها منتشر شده که بیش از نیمی از پژوهش‌های منتخب را شامل می‌شود.

• گروه تخصصی انتشارات پژوهش: گروه تخصصی جغرافیا با ۵۴ درصد بالاترین درصد را داشته و سپس با اختلاف زیاد، علوم شهری و معماری در مجموع با ۲۰ درصد، در جایگاه‌های بعدی قرار گرفته‌اند.

جدول شماره ۵: فراوانی و درصد تعداد پژوهش‌ها بر اساس ویژگی‌های محتوایی مقاله‌های منتخب

مقوله‌ها	کدها	فراوانی	درصد	مقوله‌ها	کدها	فراوانی	درصد
صفت به کار رفته با مفهوم اصلی	فضایی	۱۸	۳۶/۰۰	ابعاد اصلی مطرح در پژوهش	اجتماعی - اقتصادی	۲۸	۵۶/۰۰
	اجتماعی - فضایی	۱۰	۲۰/۰۰		اجتماعی	۸	۱۶/۰۰
	شهری	۶	۱۲/۰۰		فضایی	۷	۱۴/۰۰
	اکولوژیکی	۵	۱۰/۰۰		اجتماعی - فضایی	۵	۱۰/۰۰
	اجتماعی	۴	۸/۰۰		کالبدی - فضایی	۳	۶/۰۰
	سکونتی	۴	۸/۰۰		سیاسی - مدیریتی	۳	۶/۰۰
	فضایی - مکانی	۱	۲/۰۰		کالبدی	۳	۶/۰۰
	کالبدی	۱	۲/۰۰		فرهنگی	۳	۶/۰۰
	اجتماعی - اقتصادی	۱	۲/۰۰		اقتصادی	۲	۶/۰۰
	مجموع	۵۰	۱۰۰/۰۰		کالبدی - عملکردی	۱	۲/۰۰
برگردان فارسی مفهوم اصلی	جدایی‌گزینی	۴۳	۸۶/۰۰	اکولوژیکی	۱	۲/۰۰	
	جدا افتادگی	۴	۸/۰۰	کالبدی - مدیریتی	۱	۲/۰۰	
	افتراق	۳	۶/۰۰	محیطی	۱	۲/۰۰	
	مجموع	۵۰	۱۰۰/۰۰	مجموع*	-	-	
روش پژوهش	کمی	۴۲	۸۴/۰۰	کاربردی	۴۹	۹۸/۰۰	
	کیفی	۵	۱۰/۰۰	بنیادی	۱	۲/۰۰	
	ترکیبی	۳	۶/۰۰	مجموع	۵۰	۱۰۰/۰۰	
	مجموع	۵۰	۱۰۰/۰۰				

• نوع پژوهش از نظر هدف: ۹۸ درصد پژوهش‌ها کاربردی بوده و تنها دو درصد پژوهش بنیادی انجام شده است.

* در بررسی مقوله محوریت موضوع اصلی پژوهش، برخی از پژوهش‌ها به بررسی چندین محور اصلی پرداخته‌اند. بنابراین منظور از فراوانی در این قسمت، تعداد مقالاتی است که به هر محور موضوعی اختصاص داشته و درصد فراوانی بر اساس تعداد کل مقالات منتخب (۵۰ پژوهش) محاسبه شده است.

• نوع پرسش اصلی پژوهش: مطابق جدول شماره ۴ پژوهش‌ها بر اساس این که پاسخگوی چه نوع پرسشی در حوزه جداسازی بوده‌اند، در سه دسته چپستی، چرایی و چگونگی قرار گرفته‌اند. در این میان فزونی و غلبه پژوهش‌هایی با پرسش‌های چپستی و چرایی به چشم می‌خورد^{۲۲}. در زمینه چگونگی جداسازی پژوهش قابل توجهی انجام نشده است.

• محورهای موضوعی پژوهش: مطابق جدول شماره ۶ می‌توان پژوهش‌های بررسی شده را بر اساس محور موضوعی آنها در پنج محور اصلی دسته‌بندی نمود. ۵۰ درصد از پژوهش‌های شامل پرسش چپستی، در راستای سنجش میزان و درجه جداسازی و شناسایی الگوهای فضایی جداسازی انجام شده‌اند؛ این در حالی است که هنوز بسیاری از ابهامات موجود بر سر معنا و مفهوم جداسازی و همچنین روش‌های سنجش میزان آن با در نظر گرفتن تمامی ابعاد وجود دارد. در بین پژوهش‌هایی با پرسش چرایی، ۴۰ درصد آنها به محوریت بررسی رابطه جداسازی با عوامل زمینه‌ای مؤثر بر آن اختصاص داشته است. از این بین حدود ۱۰ درصد مطالعاتی هستند که به بررسی رابطه الگوهای جداسازی و ساختار فضایی شهر پرداخته‌اند؛ که جزو جدیدترین موضوعات این حوزه در سطح جهانی است.

* در بررسی مقوله ابعاد اصلی مطرح در پژوهش، برخی از مقالات به بررسی چندین بعد پرداخته‌اند. بنابراین منظور از فراوانی، تعداد مقالاتی است که به بررسی هر بعد پرداخته و درصد فراوانی بر اساس تعداد کل مقالات منتخب (۵۰ پژوهش) محاسبه شده است. در نتیجه از ذکر مجموع خودداری گردیده است.

• صفت به کار رفته با مفهوم اصلی پژوهش: در عنوان و محتوای پژوهش‌های بررسی شده از واژه‌های متعددی در بیان صفت همراه با جداسازی استفاده شده، بدون این که تعریف دقیق و یا عملیاتی از آن ارائه گردد. به همین دلیل یکی از مشکلات پیرامون پدیده جداسازی در کشور تعریف جامع و کاملی است که بتواند این مفهوم را به خوبی نشان دهد. در بین ۵۰ پژوهش مطالعه شده، به ترتیب صفت‌های فضایی، اجتماعی - فضایی، شهری، اکولوژیکی و سکونتی بیشترین درصد را به خود اختصاص داده‌اند که در بسیاری موارد وجه افتراق آنها مشخص نبوده و در حاله‌ای از ابهام است^{۲۱}.

• برگردان فارسی مفهوم اصلی پژوهش: در بیان مفهوم اصلی در میان پژوهش‌های بررسی شده، حدود ۸۶ درصد از واژه جدایی‌گزینی در برگردان فارسی استفاده کرده‌اند. با توجه به توضیحاتی که در قسمت اجباری یا اختیاری بودن جداسازی داده شد، در به‌کارگیری درست این واژه برای برگردان مفهوم اصلی ابهام و انتقاد وجود دارد.

• ابعاد مطرح شده در پژوهش: در بررسی ابعاد مطرح در پژوهش دیده شده که از بین این پژوهش‌ها، ۵۶ درصد صرفاً بعد اجتماعی - اقتصادی را بررسی کرده و بعد فضایی صرفاً در سال‌های اخیر مورد توجه قرار گرفته است.

• روش پژوهش: ۸۴ درصد پژوهش‌های بررسی شده از نوع کمی بوده و تنها ۱۶ درصد به صورت کیفی یا ترکیبی انجام شده‌اند. در حالی که در این زمینه نیاز به پژوهش‌های کیفی و ترکیبی با هدف مدل‌سازی مفهومی بسیار وجود دارد.

جدول شماره ۶: فراوانی و درصد تعداد پژوهش‌ها براساس نوع پرسش اصلی و محوریت موضوعی در مقاله‌های منتخب

نوع پرسش اصلی	محوریت موضوع اصلی پژوهش	فراوانی*	درصد		
پرسش‌های چینی مفهوم جغرافیایی	بررسی مفهوم جغرافیایی	مدل سازی مفهومی جغرافیایی	۲/۰۰		
		شناسایی الگوهای فضایی جغرافیایی	۱۸/۰۰		
		شناسایی آثار و پیامدهای جغرافیایی	۴/۰۰		
	بررسی روش‌شناسی جغرافیایی	مدل سازی سنجش جغرافیایی	۲/۰۰		
		شبیه سازی الگوهای جغرافیایی	۴/۰۰		
		سنجش میزان و درجه جغرافیایی	۳۲/۰۰		
		بررسی روش‌های سنجش جغرافیایی	۲/۰۰		
	بررسی تجربه زیسته ساکنین	-	۲/۰۰		
	مجموع			۶۶/۰۰	
	پرسش‌های چینی مفهوم جغرافیایی	بررسی رابطه جغرافیایی با عوامل زمینه‌ای مؤثر بر آن	شناسایی عوامل زمینه‌ای مؤثر بر شکل‌گیری جغرافیایی	۱۶/۰۰	
شهر پیرامون			۲/۰۰		
نقش دولت			۲/۰۰		
تمرکز فقر و خرده فرهنگ جرم زا			۲/۰۰		
گروه‌های قومی			۲/۰۰		
محنت زندگی و محرومیت			۴/۰۰		
بافت فرسوده			۴/۰۰		
ساختار اکولوژیکی شهر			۲/۰۰		
نحوه پراکنش تسهیلات عمومی شهر			۲/۰۰		
مهاجرت			۲/۰۰		
جایگاه حکمرانی و مدیریت شهری			۲/۰۰		
مصرف‌گرایی نمادین			۲/۰۰		
امنیت پایدار اجتماعی			۲/۰۰		
رفتارهای انتخاباتی ساکنان			۲/۰۰		
بررسی رابطه الگوهای جغرافیایی و ساختار فضایی شهر			۱۰/۰۰		
مجموع			۵۶/۰۰		

۵. بحث

فالب مقوله‌های مختلفی بوده که در این پژوهش به بخشی از آنها اشاره شد. بر اساس جدول‌های شماره ۱، ۵ و ۶ می‌توان سیر تحول مفهوم جغرافیایی را در میان پژوهش‌های داخلی به چهار دوره کلی اولیه، میانی، متأخر (دوره کنونی) و آینده مطابق جدول شماره ۷ تقسیم کرد.

بررسی فراتحلیل بر روی پژوهش‌های انجام شده داخلی در سه دهه اخیر پیرامون جغرافیایی، نشان‌دهنده نیاز به تغییرات ساختاری و محتوایی در مطالعات آتی پیرامون این پدیده است. این تغییرات در

جدول شماره ۷: جمع‌بندی مرور نظام‌مند و فراتحلیل مقالات با موضوع جغرافیایی در ایران بر اساس سیر تحول مفهوم

دوره‌های مختلف	دوره اولیه مفهوم جغرافیایی (۱۳۷۵-۱۳۹۰)	دوره میانی مفهوم جغرافیایی (۱۳۹۰-۱۳۹۵)	دوره متأخر مفهوم جغرافیایی (۱۴۰۰-۱۳۹۵)	آینده مفهوم جغرافیایی (بعد از ۱۴۰۰)
مقوله‌های مورد بررسی	پراکنش جغرافیایی	پراکنش جغرافیایی	پراکنش جغرافیایی	پراکنش جغرافیایی
مقیاس مکان	شهر و منطقه	شهر و منطقه	شهر و منطقه	شهر و منطقه
حوزه رشته‌ای	جغرافیا، علوم اجتماعی	جغرافیا، علوم اجتماعی، اندکی علوم شهری	جغرافیا، علوم اجتماعی، علوم شهری	جغرافیا، علوم اجتماعی، علوم شهری
برگردان فارسی	جغرافیایی	جغرافیایی	جغرافیایی	جغرافیایی
صفت به کار رفته	فضایی- مکانی، سکونتی، فضایی	اجتماعی، اکولوژیکی، سکونتی، فضایی	اجتماعی- فضایی، شهری، فضایی	اجتماعی- فضایی
ابعاد اصلی مطرح	اجتماعی- اقتصادی	اجتماعی- اقتصادی	اجتماعی- اقتصادی و کالبدی- فضایی	اجتماعی- اقتصادی و کالبدی- فضایی، سیاسی- مدیریتی
روش پژوهش	کمی	کمی	کمی، کیفی، ترکیبی	کمی، کیفی، ترکیبی
نوع پژوهش از نظر هدف	کاربردی	کاربردی	کاربردی	کاربردی و بنیادی
ماهیت	جغرافیایی به عنوان پیامد نابرابری در شهرها	جغرافیایی به عنوان یک مسئله اجتماعی- اقتصادی در شهرها	جغرافیایی به عنوان یک مسئله اجتماعی- فضایی، هم عامل و هم پیامد نابرابری در شهرها	جغرافیایی به عنوان یک مسئله اجتماعی- فضایی، هم عامل و هم پیامد نابرابری در شهرها
محورهای دارای اولویت در تبیین چینی جغرافیایی	سنجش میزان و درجه جغرافیایی	سنجش میزان و درجه جغرافیایی	شبیه سازی و شناسایی الگوهای فضایی جغرافیایی	مدل سازی مفهومی و مدل سازی سنجش جغرافیایی
محورهای دارای اولویت در تبیین چینی جغرافیایی	بررسی رابطه جغرافیایی با عوامل زمینه‌ای مؤثر بر آن	بررسی رابطه جغرافیایی با عوامل زمینه‌ای مؤثر بر آن	شناسایی عوامل زمینه‌ای مؤثر بر شکل‌گیری جغرافیایی	شناسایی عوامل زمینه‌ای مؤثر بر جغرافیایی از جمله ساختار و پیکره بندی شهرها
محورهای دارای اولویت در تبیین چگونگی جغرافیایی	-	-	-	شناسایی و بررسی سیاست‌ها و گرایش‌های اثرگذار بر جغرافیایی

موردی بارها مورد بررسی قرار گرفته‌اند، ضرورت توجه به شهرهای میانی و کوچک وجود دارد. به نظر می‌رسد مقیاس شهر و محله مقیاس مناسبی برای بررسی جدانشدگی باشد. در برگردان فارسی مفهوم اصلی، پژوهش حاضر واژه "جدانشدگی" را به عنوان جایگزین جامع‌تر و مناسب‌تر در مقایسه با واژگانی چون "جدایی‌گزینی"، "جدافتادگی" و "افتراق"، ارائه نموده‌است. مطابق توضیحات داده شده پیرامون اختیاری یا اجباری بودن جدانشدگی در بخش مبانی نظری، این پدیده در سه حالت کلی ممکن است اتفاق افتد که بر اساس آن می‌توان ابهام موجود در برگردان‌های فارسی در بیان مفهوم پدیده جدانشدگی را توضیح داد. در حالت نخست از آنجایی که این نوع جدایی بر اساس انتخاب و گزینش ساکنان صورت می‌گیرد، در برگردان فارسی می‌توان از واژه "جدایی‌گزینی" در بیان مفهوم اصلی ضمن تأکید بر واژه "گزیدن" استفاده کرد. در حالت دوم گروه‌های مهاجر مکان زندگی جدید خود را در نزدیکی گروه‌های هم‌نوع خود بر اساس ویژگی‌های اجتماعی - اقتصادی و یا هر ویژگی مشترک دیگری انتخاب می‌کنند؛ در این حالت نیز جدایی داوطلبانه و به صورت اختیاری صورت گرفته و می‌توان در برگردان فارسی از واژه "جدایی‌گزینی" استفاده کرد. اما در حالت سوم، اگرچه در ابتدا به نظر می‌رسد که گروه‌های اجتماعی - اقتصادی مکان‌هایی را برای زندگی خود انتخاب می‌کنند که استطاعت و توانایی زندگی در آنجا را دارند، اما از آنجایی که این جدایی عموماً در نتیجه فعل و انفعالاتی انجام شده که نشان‌دهنده اجباری بودن جدانشدگی بوده و جابه‌جایی‌ها داوطلبانه صورت نمی‌گیرد و افراد معمولاً به اجبار دست به این انتخاب‌ها زده‌اند، بنابراین در این حالت واژه جدایی‌گزینی مناسب نبوده و بهتر است از واژه "جدافتادگی" استفاده شود که مفهوم اجباری بودن را با خود به همراه دارد. همانطور که در قسمت ادبیات نظری توضیح داده شد، واژه (Segregation) در ادبیات جهانی مفهومی معادل هر سه حالت ذکر شده را دارد. بدین معنی که این مفهوم هم به جنبه اجباری و هم اختیاری جدانشدگی اشاره دارد. بنابراین به‌کارگیری صرفاً یکی از دو واژه "جدایی‌گزینی" و یا "جدافتادگی" نشان‌دهنده تنها بخشی از این پدیده بوده و برداشت درست و کاملی از آن ارائه نمی‌دهد. مگر آن که هدف از پژوهش تنها بررسی یکی از دو حالت جدانشدگی اجباری (جدافتادگی) و یا جدانشدگی اختیاری (جدایی‌گزینی) باشد. از طرفی واژه افتراق که در متون اندکی به عنوان برگردان واژه (Segregation) استفاده شده^{۲۳} از آنجایی که علاوه بر مفهوم جداشدن و جدا کردن، در ادبیات جهانی بیشتر در بیان مفهوم فرق گذاشتن و معادل واژه (differentiation) استفاده شده^{۲۴}، به زعم نگارندگان تعبیر درستی از واژه (Segregation) ارائه نخواهد داد. مطابق جدول‌های شماره ۵ و ۶ می‌توان نتیجه گرفت که درصد قابل توجهی از پژوهش‌ها در گذشته به صورت کمی (۸۴ درصد) و در راستای سنجش میزان جدانشدگی صورت گرفته‌اند. این ارقام بیان‌کننده غلبه پارادایم اثباتی میان پژوهشگران این حوزه بوده، در حالی که پژوهش حاضر نشان داد پژوهش‌های کمی گذشته منجر به شکل‌گیری تصویر درستی از مفهوم پدیده جدانشدگی نشده‌اند و همچنان نیازمند مدل‌های مفهومی در این حوزه هستیم که از طریق روش‌های ترکیبی و در قالب پژوهش‌هایی کاربردی و بنیادی قابل دستیابی است. اهداف بررسی جدانشدگی در این دوره منحصر به ابعاد اجتماعی - اقتصادی و کالبدی

• **دوره اولیه (۱۳۹۰-۱۳۷۵):** در این دوره شاهد شکل‌گیری مفهوم جدانشدگی در میان متخصصان رشته‌های جغرافیا و علوم اجتماعی، در شهرهای مختلف و در مقیاس شهر و منطقه بوده‌ایم که با استفاده از روش‌های کمی و در قالب پژوهش‌های کاربردی انجام شده‌اند. پژوهشی از متخصصان علوم شهری نشده‌است. جدانشدگی در این دوره دیده به لحاظ ماهیت به عنوان پیامدی از واقعیت‌های دیگر از جمله نابرابری در شهرها و با در نظر گرفتن ابعاد اجتماعی - اقتصادی بررسی شده‌است. واژه جدایی‌گزینی، در این دوره برای برگردان فارسی به همراه صفت‌هایی چون فضایی - مکانی، سکونتی و فضایی به کار رفته‌است. در زمینه تبیین چیستی جدانشدگی، محورهای موضوعی دارای اولویت پژوهش در این دوره شامل "سنجش میزان و درجه جدانشدگی" و در زمینه تبیین چرایی آن موضوعاتی چون "بررسی رابطه جدانشدگی با عوامل زمینه‌ای مؤثر بر آن" بوده‌اند.

• **دوره میانی (۱۳۹۵-۱۳۹۰):** پژوهش‌های جدانشدگی در دوره میانی همچنان توسط متخصصان جغرافیا و علوم اجتماعی و نیز اندکی علوم شهری انجام شده و به پیروی از دوره قبل در مقیاس شهر و منطقه، در شهرهای مختلف و پراکنده، با استفاده از روش‌های کمی و در قالب پژوهش‌های کاربردی و با در نظر گرفتن ابعاد اجتماعی - اقتصادی مورد بررسی قرار گرفته‌است. بعد فضایی همچنان مورد غفلت واقع شده‌است. در این دوره علاوه بر واژه جدایی‌گزینی، از واژگانی چون جدافتادگی و افتراق در برگردان فارسی همراه با صفت‌هایی شامل اجتماعی، اکولوژیکی، سکونتی و فضایی استفاده شده‌است. به لحاظ ماهیت جدانشدگی به عنوان یک مسئله اجتماعی - اقتصادی در شهرها مورد بررسی قرار گرفته‌است. محورهای دارای اولویت موضوعی همچنان مشابه دوره اولیه بوده‌است.

• **دوره متأخر یا کنونی (۱۴۰۰-۱۳۹۵):** در دوره متأخر در زمینه جدانشدگی علاوه بر متخصصان جغرافیا و علوم اجتماعی، شاهد طیف وسیع‌تری از رشته‌های علمی همچون علوم شهری (حدود ۳۰ درصد پژوهش‌ها توسط متخصصان این گروه انجام شده‌است) بوده‌ایم. این امر نشان‌دهنده تحول مفهومی و اضافه شدن ابعاد جدیدی چون بعد کالبدی - فضایی در این حوزه است. در این دوره جدانشدگی در مقیاس شهر، محله و فراشهر مطرح بوده و در اکثر کلانشهرهای ایران با استفاده از روش‌های کمی، کیفی و یا ترکیبی و در قالب پژوهش‌های کاربردی انجام شده‌است. در این دوره به دلیل اضافه شدن ابعاد جدید، جدانشدگی به لحاظ ماهیت به عنوان مسئله‌ای اجتماعی - فضایی مورد بررسی قرار گرفته‌است. محورهای موضوعی دارای اولویت در این دوره در تبیین چیستی جدانشدگی شامل "شبیه‌سازی و شناسایی الگوهای فضایی جدانشدگی" و در تبیین چرایی آن شامل "شناسایی عوامل زمینه‌ای مؤثر بر شکل‌گیری جدانشدگی" بوده‌است. واژگان به کار رفته در برگردان فارسی مطابق دوره قبل بوده که همراه با صفاتی چون اجتماعی - فضایی، شهری و فضایی به کار رفته‌است.

• **آینده (بعد از ۱۴۰۰):** می‌توان آینده جدانشدگی را مفهومی میان رشته‌ای حاصل تعامل تخصص‌های مختلف در تلاش برای دستیابی به یک فهم مشترک تصور کرد. فهمی که لزوماً از دل توجه به زمینه و از تعامل بین دانش انباشته شده در جوامع محلی حاصل خواهد شد. از آنجایی که کلانشهرهای کشور به‌ویژه شهر تهران به عنوان نمونه

در این راستا موضوعات زیر با به‌کارگیری روش پژوهش کیفی و یا ترکیبی دارای اولویت پیشنهاد می‌گردد:

- تحلیل محتوای ادبیات نظری پژوهش‌های حوزه جداسازی با هدف تبیین مدل مفهومی جداسازی اجتماعی-فضایی،
- فراترکیب چارچوب نظری مقاله‌های علمی موجود با هدف تدوین جامعی از معیارها و شاخص‌های سنجش جداسازی با در نظر گرفتن ابعاد اجتماعی-اقتصادی و کالبدی-فضایی و سیاسی-مدیریتی،
- فراتحلیل روش و نتایج پژوهش‌های حوزه جداسازی با هدف تبیین مدل سنجش جداسازی با توجه به کلیه ابعاد آن،
- فراتحلیل کمی رابطه جداسازی اجتماعی-اقتصادی و پییکره‌بندی فضایی شهر و
- پدیدارشناسی تجربه زیسته ساکنین در انواع و اشکال بافت‌های جداسازی در شهرهای مختلف ایران با هدف دستیابی به عوامل زمینه‌ای مؤثر بر شکل‌گیری جداسازی.

پی‌نوشت‌ها:

1 Segregation

در ایران اصطلاح جدایی‌گزینی نخستین بار توسط دکتر حسین شکویی در فصل سوم کتاب "جغرافیای اجتماعی شهرها" با عنوان "گنوه‌های شهری و جدایی‌گزینی اکولوژیکی" به کار برده شد (شکویی، ۱۳۹۰). این واژه تا کنون در پژوهش‌های فارسی با عنوان جدایی‌گزینی، جدافتادگی و افتراق شهری برگردان شده که فراوانی واژه جدایی‌گزینی بیشتر است. در پژوهش حاضر از واژه جداسازی استفاده شده که در قسمت پیشینه و مبانی نظری دلیل به‌کارگیری این واژه آورده شده است.

^۲ در سال ۱۳۳۵ (نخستین سرشماری رسمی کشور) از مجموع جمعیت کشور، ۳۱/۴ درصد شهرنشین بوده‌اند که این رقم در سرشماری‌های بعد با روند نسبتاً ثابتی افزایش یافته و در سال ۱۳۹۵ (آخرین سرشماری رسمی کشور تا کنون) به ۷۴ درصد یعنی بیش از دو برابر رسیده است (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۶).

3 Ernst Haeckel

4 Voluntary Segregation

ترجمه‌هایی که برای Voluntary Segregation در متون فارسی آورده شامل ارادی، انتخابی، خودانگیخته و داوطلبانه است.

5 Involuntary Segregation

ترجمه‌هایی که برای Involuntary Segregation در متون فارسی آورده شامل غیرارادی و غیرداوطلبانه شده است.

6 Systematic Review

^۲ اصطلاح فراتحلیل نخستین بار توسط جین گلاس در سال ۱۹۷۶ به کار برده شد (هومن، ۱۳۸۷: ۱۵).

8 Open Coding

9 Qualitative Meta-Analysis

10 www.ensani.ir

11 Scientific Information Database (SID)

12 www.magiran.com

13 www.civilica.com

14 Iranian Research Institute for Information Science and Technology (Iran Doc)

15 www.noormags.ir

16 Google

^{۱۷} لازم به توضیح است که به دلیل فقدان دسترسی به محتوای طرح‌های پژوهشی و

فضایی نبوده، بلکه رویکردی جامع در توسعه همه جانبه این پدیده نیاز است که علاوه بر دو بعد بیان شده، بعد سیاسی-مدیریتی را نیز شامل می‌شود. در این دوره جداسازی به عنوان مسئله‌ای اجتماعی-فضایی هم به عنوان عامل نابرابری در شهرها و هم به عنوان پیامد آن مورد بررسی قرار می‌گیرد. محورهای موضوعی دارای اولویت شامل "مدل‌سازی مفهومی و مدل‌سازی سنجش جداسازی" در تبیین چیرستی پدیده بوده و در تبیین چرایی آن محورهای "شناسایی و بررسی عوامل زمینه‌ای مؤثر بر جداسازی از جمله ساختار و پییکره‌بندی شهرها" می‌تواند به دانش این حوزه کمک نماید. همچنین از آنجایی که در تبیین چگونگی جداسازی پژوهش قابل توجهی در کشور صورت نگرفته، موضوعاتی با محوریت "شناسایی و بررسی سیاست‌ها و گرایش‌های اثرگذار بر جداسازی" می‌توانند مفید باشند. بر اساس ویژگی‌های دوره چهارم می‌توان تعریف زیر را برای مفهوم جداسازی اجتماعی-فضایی در نظر گرفت:

جداسازی اجتماعی-فضایی به معنای تراکم فضایی گروه‌های انسانی با وضعیت اجتماعی مشابه است که به صورت اختیاری و یا اجباری در یک ناحیه جغرافیایی معین و در نتیجه عملکرد نیروهای گوناگون اقتصادی، اجتماعی-فرهنگی، کالبدی-فضایی، سیاسی-مدیریتی و یا ترکیبی از آنها شکل گرفته است. این نیروها منجر به انتخاب‌های سکونتی گروه‌های انسانی در سطح خرد شده و بر الگوی جداسازی شهر اثر گذاشته و از آن اثر می‌پذیرد. گروه‌های انسانی ممکن است بر اساس یک ویژگی شاخص (مانند نژاد، جنسیت، مذهب، ملیت، دین، زبان، قومیت، زادگاه، پایگاه اجتماعی-اقتصادی، ساختار خانوادگی و...) از یکدیگر جدا شوند؛ در این صورت نوع خاصی از جداسازی (جداسازی نژادی، قومیتی، اجتماعی-اقتصادی و...) شکل می‌گیرد.

۶. نتیجه‌گیری

از آنجایی که موضوع جداسازی گفتمانی میان رشته‌ای دارد، پژوهشگرانی از حوزه‌های مختلف از زاویه دید تخصصی خود به بررسی آن پرداخته‌اند. حجم زیاد و روزافزون پژوهش‌ها، نگاه متفاوت نویسندگان به موضوع، نیاز به تلخیص و ترکیب آنها و نیز تشخیص حوزه‌های پژوهشی پر تکرار و مسئله‌دار از دلایلی هستند که ضرورت استفاده از روش‌هایی چون فراتحلیل را نمایان می‌سازند. به همین دلیل پژوهش حاضر با هدف نشان دادن بخشی از نقاط قوت و ضعف ۵۰ پژوهش انجام شده در ایران در سه دهه اخیر پیرامون موضوع جداسازی و ارائه صورت‌بندی منظمی از آنها با استفاده از روش مرور نظام‌مند و فراتحلیل کیفی نگاشته شد. نتایج پژوهش نشان می‌دهد با وجود کثرت پژوهش‌ها و توجه بیشتر متخصصان علوم شهری در ده سال اخیر، همچنان ابهامات زیادی بر سر معنا و مفهوم جداسازی وجود دارد. به‌کارگیری برگردان‌های فارسی متفاوت، صفات متعدد در بیان توصیف آن، مشخص نبودن جنبه اختیاری یا اجباری بودن پدیده و... که همگی با اعداد و ارقام در این پژوهش نشان داده شد، مؤید این مسئله است. بنابراین ضرورت دارد که پدیده چند وجهی جداسازی در ایران با در نظر گرفتن ابعاد گسترده آن در قالب موضوعات جدید مورد بازبینی قرار گرفته تا فهم بهتر، دقیق‌تر و همه جانبه‌تری از آن حاصل شود.

- of phenomenography paradigm in understanding the urban phenomena Case study: How residents experience the consequences of living in segregated neighbourhoods, *The Journal of Spatial Planning*, 23 (4), 1-35. [in Persian]
- Deng, X. (2015). *The Residential Segregation of Same-sex Partnered Households from Heterosexual Partnered Households: Metropolitan Statistical Areas in The U.S., 2010*, Ph.D. thesis in Sociology, Office of Graduate and Professional Studies of Texas A&M University.
 - Duncan, O. D., & Duncan, B. (1955). A methodological analysis of segregation indices. *American Sociological Review*, (20), 210-217.
 - Dupont, V. (2004). Socio-spatial differentiation and residential segregation in Delhi: a question of scale? *Geoforum*, 35(2), 157-175.
 - Esfandiari Khalvat, Z., Babaie Aghdam, F., (2013), "Segregation in cities, a challenge to sustainable urban development", the first National Conference of Architecture, Restoration, Urbanism and Stable Environment, Hegmatane Environment Evaluators Association, Hamadan, 19 September, 293-303. [in Persian]
 - Fallahi H, Mohammadi, J. (2018). Geographic explaining of spatial differences in Tehran, *Geographic Space*, (61)18 .293-271. [in Persian]
 - Feitosa, F., Câmara, G., Monteiro, A., Koschitzki, T., Silva, M. (2007). Global and local indicators of urban segregation, *Journal of Geographical Information Science*, 21(3), 299-323.
 - Feitosa, F., Le, Q., Vlek, P. (2011). Multi-agent simulator for urban segregation (MASUS): A tool to explore alternatives for promoting inclusive cities. *Computers, Environment and Urban Systems*, 104-115.
 - Firman, T. (2004). New town development in Jakarta Metropolitan Region: a perspective of spatial segregation. *Habitat International* (28), 349-368.
 - Franzen, M. (2009). *Matters of Urban Segregation*. In *Proceedings to the 7th International Space Syntax Symposium*, edited by Daniel Koch, Lars Marcus, and Jesper Steen, Stockholm: KTH.
 - Ghazi Tabatabaie, M., Vedadhir. A. (2010). *The applications of meta-analysis in social behavioral researches*, Tehran: Sociologists Publications. [in Persian]
- همچنین پایان نامه‌ها در مقطع کارشناسی ارشد و دکتری به دلیل محدود شدن سایت گنج، از آوردن آنها در این پژوهش صرف نظر گردیده است.
- ^{۱۸} علوم شهری در این پژوهش شامل شهرسازی، طراحی شهری، برنامه‌ریزی شهری، برنامه‌ریزی منطقه‌ای، برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای در نظر گرفته شده است.
- ^{۱۹} چنانچه دسترسی به پایان‌های کارشناسی ارشد و دکتری میسر بود، امکان دست یافتن به نتایج دقیق‌تری در این زمینه وجود داشت. بررسی اولیه نگارندگان نشان می‌دهد تعدادی از پژوهشگران، با وجود پژوهش‌های مؤثر در این حوزه به انتشار مقاله علمی-پژوهشی مبادرت نکرده‌اند.
- ^{۲۰} در بررسی حوزه تخصصی پژوهشگر، صرفاً تخصص نویسنده مسئول پژوهش در نظر گرفته شده است.
- ^{۲۱} به طور مثال تفاوتی در بیان مفهوم جدانشدگی اجتماعی - فضایی با جدانشدگی فضایی - مکانی مشاهده نمی‌شود، اما تنوعی از واژگان وجود دارد.
- ^{۲۲} در این زمینه، ۶۶ درصد از محتوای مطالعات در برگزیده پاسخ به سئوالات چپستی، و ۵۶ درصد در برگزیده پاسخ به سئوالات چرایی هستند (برخی پژوهش‌ها به هر دو سؤال چپستی و چرایی پاسخ داده‌اند).
- ^{۲۳} رجوع شود به پژوهش‌های (معززی، ۱۳۹۵؛ رفیعیان، و علیزاده و تقوایی، ۱۳۹۵؛ فلاحی و محمدی، ۱۳۹۷).
- ^{۲۴} رجوع شود به پژوهش‌های (Dupont, 2004; Rosen and Grant, 2011; Wu et al., 2014; Wildschut, 2016; Nieuwenhuis et al., 2017).

References:

- Afroogh, E (1997). *Space and Social Inequality: Spatial Segregation and Poverty Concentration in Tehran Residential Neighbourhoods*. Tehran: Tarbiat Modares University. [in Persian]
- Alaily-Mattar, N. (2010). *Segregation for aggregation? The pattern and logic of spatial segregation practices of young affluent heads of households in the post-war city of Beirut*. Doctoral thesis, University College London, London, UK.
- Azadi Ahmadabadi, Qasim (2012). Meta-analytical approach: Capacities and gaps, *Social Sciences Monthly*, 71 (8), 82-89. [in Persian]
- Azam Azadeh, M (2003). Residential Segregation in Tehran. *Journal of humanities of Alzahra University*, 44 & 45, 25-50. [in Persian]
- Charalambous, N. (2011). *Understanding segregation: the relationship between urban form and social exclusion*.
- Creswell, J., and Clark, P. (1945). *Mixed Methods Research*, translated by Alireza Kiamanesh and Javaid Saraei, first edition, Tehran: Aizh Publications. [in Persian]
- Crocetti, E. (2016). *Systematic Reviews with Meta-Analysis: Why, When, and How?*, *Emerging Adulthood*, 1(4), 3-18.
- Dadashpoor H, Ghazaie M. (2019). *The application*

- Glass, G. (1976). Primary, Secondary, and Meta-Analysis of Research. *Educational Researcher*, (5)10, 3-8.
- Gregory, D., Johnston, R., Pratt, G., Watts, M., Whatmore, S. (2009). *The Dictionary of Human Geography*. 5th ed. Oxford: Wiley-Blackwell, Print.
- Hillier B. & Vaughan L. (2007). *The City as One Thing*, UCL Eprints.
- Hooman, H. A. (2008). *Meta - analysis in scientific research*. Tehran: The Center for Studying and Compling University Books in Humanitics (SAMT). [in Persian]
- Ibraimović, T. (2013). *Investigating the role of ethnic preferences in residential location decisions: Choice analysis on Stated Preferences data*. Ph.D. thesis in Economic, Faculty of economics University of Lugano.
- Izadi, M. S. Masoud, M. & Moazezi Mehr-e-Tehran, M. A. (2016). "Designing a holistic framework in studying urban segregation." *Journal of Urban Studies*, 5(20), 79-91. [in Persian]
- Jaliliasdrabad, S., & Hashemi, S. (2020). The Evolution of the Concept of Segregation in the Thinkers' Opinions. *Armanshahr Architecture & Urban Development*, 13(32), 283-299. [in Persian]
- Jargowsky, P. A. (1996). Take the money and run: Economic segregation in U.S. metropolitan areas. *American Journal of Sociology*, (61), 984-999.
- Jargowsky, P. A. (2002). Sprawl, concentration of poverty, and urban inequality. *Urban sprawl: Causes, consequences, and policy responses*, 39-72.
- Legeby, A. (2013). *Patterns of Co-presence Spatial Configuration and Social Segregation*. PhD Dissertation, KTH Architecture and the Built Environment, Royal Institute of Technology.
- Letki, N. (2008). Does Diversity Erode Social Cohesion? Social capital and Race in British Neighbourhoods. *Political Studies*, (56), 99-126.
- Levitt, H.M. (2018). How to conduct a qualitative meta-analysis: Tailoring methods to enhance methodological integrity, *Psychotherapy Research*, (28)3, 367-378.
- Lima, J. J. (2001). Socio-spatial segregation and urban form: Belem at the end of the 1990s. *Geoforum* 32(4), 493-507.
- lotfi, S., ghazaie, M. (2019). Studying the Role of Segregation in the Emerging of Deteriorated Urban Fabrics Case Study: 'Qāssem-Ābād' District (Mashhad, Iran). *Geography and Development*, 17 (54), 15-36. [in Persian]
- Maffini A, Maraschin C. (2018). Urban Segregation and Socio-Spatial Interactions: A Configurational Approach. *Urban Science*. 2(3), 1-12.
- Massey, D.S. and Denton, N.A. (1993). *American Apartheid: Segregation and the Making of the Underclass*. Harvard University Press. Cambridge, MA.
- Miranda, A.S. (2020). The shape of segregation: The role of urban form in immigrant assimilation, *Cities*, (106), 1-18.
- Moazezi Mehre Tehran, A. M. (2015). *Urban differentiation; Reading the pattern of social-spatial separation in cities (case study: neighborhoods of Isfahan city)*, doctoral dissertation in restoration of buildings and historical textures, Isfahan University of Arts. [in Persian]
- Morgan, B.S. (1975). The segregation of socioeconomic groups in urban areas: A comparative analysis. *Urban Studies*, (12), 47-60.
- Musterd, S. & de Winter, M. (1998). Conditions for spatial segregation: some European perspectives, *International Journal of Urban and Regional Research*, (22), 665-673.
- Musterd, S. (2005). Social and ethnic segregation in Europe: Levels, causes, and effects. *Journal of Urban Affairs*, 2, 27-36.
- Nieuwenhuis, J., Tammaru, T., Van Ham, M., Hedman, L., Manley, D. (2017). Does segregation reduce socio-spatial mobility? Evidence from four European countries with different inequality and segregation contexts.
- Nightingale, C. (2012). *Segregation: A Global History of Divided Cities*. New York: The University of Chicago Press.
- Park, R., Burgess, E. W. and Mchenzie, D. (1925). *The City*, University of Chicago Press, Chicago.
- Pourjafar, M., Rafieian, M., Ghazaie, M. (2019). Studying the effective factors involved in non-formation of mixed communities in Iranian cities: Content-Analysis. *Journal of Urban Social Geography*, 6(2), 87-108. [in Persian]
- Rafieian, M., Alizadeh, A., Taghvayee, A. (2016). Analysis of Spatial Fragmentation in the Spatial Organization of Yazd Using Network Analysis and

- Space Syntax. *Human Geography Research*, 48(3), 441-459. [in Persian]
- Rahmatabadi, E., Alirezanejad, S., Abolhasan Tanhaee, H. (2019). City, spatial segregation and social relations of Solitary people: A study in Tehran. *Urban Sociological Studies*, 9(32), 191-216. [in Persian]
 - Rahnama, M. R. (1988). Urban Spatial Segregation; The case of the old context of Mashhad city, . *Journal of Language and Literature Faculty of Letters and Humanities*, (1, 2), 201-218. [in Persian]
 - Reardon, S.F. & Firebaugh, G. (2002). Measures of multi group segregation. *Sociological Methodology* (32), 33-67.
 - Romero, H., Vásquez, A., Fuentes, C., Salgado, S., Schmidt, A., Banzhaf, E. (2012). Assessing urban environmental segregation (UES). The case of Santiago de Chile, *Ecological Indicators Journal*, (23), 76-87.
 - Rosen, G. and Grant, J. (2011). Reproducing Difference: Gated Communities in Canada and Israel. *International Journal of Urban and Regional Research*, (35), 778-793.
 - Sakoda, J. (1981). A generalized index of dissimilarity. *Demography*, (18), 245-250.
 - Salimi, J., Maknoon, R. (2018). Qualitative Meta-analysis of Scientific Researches Concerning the Issue of Governance in Iran. *Journal of Public Administration*, 10(1), 1-30. [in Persian]
 - Shakoui, H. (2011). *Social Geography of Cities: Social Ecology of the City*, First Edition, Tehran: Jahad University Publishing Organization. [in Persian]
 - Smith, Ch. L. (2009). Economic deprivation and racial segregation: Comparing Superfund sites in Portland, Oregon and Detroit, Michigan. *Social Science Research* (38), 681-692.
 - Timberlake, J. M., and Ignatov, M. D. (2015). Residential Segregation. *Sociology*.
 - Tizchang, M., azadeh, M. (2020). A Meta-Analysis of Inequality in Regional Development Programs. *Social Development & Welfare Planning*, 12(42), 1-39. [in Persian]
 - Vaughan, L. (2005). The relationship between physical segregation and social marginalisation in the urban environment. *World Architecture*, (185), 88-96.
 - Vaughan, L. and Arbaci, S. (2011). The challenges of Understanding Urban Segregation. *Built Environment*, 37(2), 128-138.
 - White, M.J. (1983). The measurement of spatial segregation. *American Journal of Sociology*, (88), 1008-1018.
 - Wildschut, F. (2016). Spatial justice in spatial planning: differences and similarities in theory vs. spatial planners' thoughts. MSc in European Spatial and Environmental Planning at Radboud University Nijmegen.
 - WU, Q., Cheng, J., Chen, G., Hammel, D., & Wu, X. (2014). Socio-spatial differentiation and residential segregation in the Chinese city based on the 2000 community-level census data: A case study of the inner city of Nanjing.
 - Zahirnejad, A., Dadashpoor, H. (2018). Examining socio-spatial segregation of educational and occupational groups in Isfahan metropolitan region. *Physical Social Planning*, 5(1), 25-44. [in Persian]
 - Zavodny, M. (1999). Determinants of Recent Immigrants' Locational Choices. *The International Migration Review*, 4, 1014-1030.

نحوه ارجاع به مقاله:

قدسی، نرگس؛ نسترن، مهین؛ قاسمی، وحید؛ (۱۴۰۱) جدانشدگی اجتماعی - فضایی در ایران: مرور نظام مند و فراتحلیل کیفی، مطالعات شهری، ۱۱ (۴۴)، ۷۹-۹۴. doi: 10.34785/J011.2022.175/Jms.2022.130

Copyrights:

Copyright for this article is retained by the author(s), with publication rights granted to Motaleate Shahri. This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

